

Ezopo pasakėčių vertėjas Jonas Šulcas: biografijos pėdsakais

BIRUTĖ TRIŠKAITĖ

Lietuvių kalbos institutas
birute.triskaite@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-2286-4080>

ANOTACIJA. Šio straipsnio centre – XVIII a. pradžioje Prūsijos Lietuvoje kilusios filologinės polemikos dalyvis Jonas Šulcas (Johann Schul[t]z, ~1678–1709), lietuvių raštijos istorijoje žinomas kaip pirmosios lietuviškos grožinės literatūros knygos *Ezopo pasakėčios* (Karaliaučius, 1706) vertėjas, tautosakos rinkėjas. Kitaip nei apie pagrindinius šios diskusijos oponentus – ilgamečius Prūsijos Lietuvos dvasininkus: Gumbinės kunigą Mykolą Merliną (Michael Mörlin, 1641–1708) ir Valtarkiemio kunigą Jokūbą Perkūną (Jacob Perkuhn, 1665–1711) – biografinės žinios apie bene jauniausią šio kalbinio ginčo dalyvį Joną Šulcą kol kas buvo šykščios. Remiantis Prūsijos kultūros paveldo slaptajame valstybiniame archyve (vok. *Geheimes Staatsarchiv Preußischer Kulturbesitz*) Berlyne saugomais dokumentais bei Jono Jokūbo Kvantos (Johann Jacob Quandt, 1686–1772) rankraščiu *Preußische Presbyterologie* (5 t., iki 1772), straipsnyje rekonstruojami iki šiol nežinoti Jono Šulco biografijos faktai, koreguojami lietuvių raštijos historiografijoje anksčiau nepagrįstai plitę teiginiai.

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI: XVIII a. Prūsijos Lietuvos raštija; Ezopo pasakėčių vertimas į lietuvių kalbą; Jonas Šulcas (Johann Schul[t]z); Jonas Jokūbas Kvantas (Johann Jacob Quandt).

XVIII amžius Prūsijos Lietuvoje prasidėjo filologine polemika, kurios atgarsiai nenutilo kone visą šimtmetį. Akstiną polemikai suteikė 1701 m. Karaliaučiuje (vok. *Königsberg*) pasirodęs pirmasis spausdintas viso Naujojo Testamento vertimas į lietuvių kalbą, sukėlęs Prūsijos Lietuvos evangelikų liuteronų kunigų nepasitenkinimą. Kalbinis ginčas dėl bažnytinės lietuvių kalbos vartojimo principų intensyviausiai vyko tarp dviejų dvasininkų: Gumbinės (vok. *Gumbinnen*) kunigo Mykolo Merlino (Michael Mörlin, 1641–1708), kilusio

iš Olberslebena Tiuringijoje (vok. *Thüringen*)¹, ir vietinės kilmės tuomečio Valtarkiemio (vok. *Walterkehmen*) kunigo Jokūbo Perkūno (Jacob Perkuhn, 1665–1711)². Į diskusiją įsitraukė ir daugiau Prūsijos Lietuvos pamokslininkų, nuošalyje neliko ir tuomet dar tik kandidatas į kunigus Jonas Šulcas (Johann Schul[t]z, ~1678–1709, dėl gimimo ir mirties metų žr. toliau), kuriam buvo lemta tapti pirmosios lietuviškos grožinės literatūros knygos vertėju³.

Maždaug 1702 m.⁴ žodžiu prasidėjusi diskusija po kelerių metų įgijo rašytinę formą. 1706 m. dienos šviesą išvydo net trys šios polemikos rezultatai: metų pradžioje išspausdintas Merlino traktatas *Principium primum in lingua Lithvanica*⁵, netrukus – Šulco dešimties Ezopo pasakėčių vertimas į lietuvių kalbą *Die Fabeln Aesopi*⁶, o galiausiai – Perkūno veikalas *Wohlgegründetes Bedenken über die ins Litauische übersetzten zehn Fabeln Aesopi und derselben passionierte Zuschrift*⁷. Merlinas savo traktate kvietė atsigręžti

¹ Plačiau apie Merlino gyvenimą ir veiklą žr. Vincentas Drotvinas, „Keletas duomenų Michaelio Mörlino biografijai“, in: *Archivum Lithuanicum*, 2002, t. 4, p. 99–116; Vincentas Drotvinas, „Michaelis Mörlinas ir jo traktatas *Principium primum in lingua Lithvanica*“, in: Vincentas Drotvinas (par.), *Michaelio Mörlino traktatas Principium primum in lingua Lithvanica: Dokumentinis leidimas ir studija*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2008, p. 127–156.

² Plačiau apie Perkūno gyvenimą ir veiklą žr. Ona Aleknavičienė, Christiane Schiller, „Jacobas Perkuhnas prieš Michaelį Mörliną, Johanną Schultzą ir Philippą Ruhigą traktate *Wohlgegründetes Bedencken Über die Ins Litthausche Überfetzte zehen Fabeln Aefopi, Und derfelben pasfionirte Zuschrift* (1706)“, in: *Archivum Lithuanicum*, 2003, t. 5, p. 15–50; Ona Aleknavičienė, Christiane Schiller, „Jokūbo Perkūno traktatas ir filologinė XVIII amžiaus pradžios polemika“, in: Ona Aleknavičienė, Christiane Schiller (par.), *Jokūbo Perkūno traktatas Wohlgegründetes Bedenken über die ins Litauische übersetzten zehn Fabeln Aesopi und derselben passionierte Zuschrift: Kritinis komentuotas leidimas ir studija*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2008, p. 97–171.

³ Plačiau apie Šulco gyvenimą ir veiklą žr. V[incas] Maciūnas, „J. Šulco Ezopas“, in: *Archivum Philologicum*, 1935, t. 5, p. 134–148; Liucija Citavičiūtė, „Pirmoji lietuviška grožinė knyga (1706)“, in: Liucija Citavičiūtė (par.), *Jono Šulco Ezopo pasakėčios: Dokumentinis leidimas ir straipsniai*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2008, p. 135–165; Dalia Dilytė, „Jono Šulco *Ezopo pasakėčių* vertimo klausimai“, in: Liucija Citavičiūtė (par.), *op. cit.*, p. 167–189.

⁴ Tokia polemikos pradžia nurodoma amžininkų: Pilypas Ruigys, *Lietuvių kalbos kilmės, būdo ir savybių tyrinėjimas*, parengė Vytautas Jurgutis ir Valerija Vilnonytė, vertė Vytautas Jurgutis ir Kazys Eigminas, Vilnius: Vaga, 1986, p. 21, 108.

⁵ Dokumentinį leidimą žr. Vincentas Drotvinas (par.), *op. cit.*, p. 17–125.

⁶ Dokumentinį leidimą žr. Liucija Citavičiūtė (par.), *op. cit.*, p. 17–133.

⁷ Kritinį komentuotą leidimą žr. Ona Aleknavičienė, Christiane Schiller (par.), *op. cit.*, p. 17–95.

į gyvąją kalbą, o pagrindinę savo kalbinę nuostatą formulavo taip: „*LOQVENDUM CUM VULGO*: Mit den Littauen muß man reden leibhaftig / wie Sie reden“⁸. Jo oponentai gyvosios kalbos svarbos neneigė, tačiau siūlė norminant lietuvių kalbą steigti filologinę draugiją⁹. Versdamas Ezopo pasakėčias, Šulcas stengėsi praktiškai pritaikyti Merlino deklaruotas kalbines nuostatas. Tai byloja leidinio antraštinis lapas: „Die Fabuln *ÆSOPI*, Zum Verfuch Nach dem *PRINCIPIO Lithvanicæ Lingvæ*, Littauifch vertiret“¹⁰. Su Merlino diegtais lietuvių kalbos reformavimo principais Šulcas turėjo būti gerai susipažinęs, mat, kaip teigiama toje pačioje pratarinėje, jis pats spaudai perrašė traktatą *Principium primum in lingua Lithvanica*, maža to, Merlino raginamas, rinko lietuvių tautosaką¹¹. Perkūno veikalas nūdienos mokslininkų laikomas analitine grožinio kūrinio vertimo recenzija¹².

Be Šulco, vienas pagrindinių Merlino idėjų rėmėjų buvo Pilypas Ruigys jaunesnysis (Philipp Ruhig, 1675–1749), Šulco bendraamžis, parašęs dedikaciją 1706 m. pasirodžiusiam Ezopo pasakėčių leidimui, o vėliau parengęs porą kalbinių traktatų, lietuvių–vokiečių bei vokiečių–lietuvių kalbų žodynus, išvertęs į lietuvių kalbą giesmių ir kelias Biblijos knygas. Perkūną labiausiai palaikė Nemerkiemio (vok. *Nemerkehmen*) kunigas Jonas Keimelis (Johann Keimelius, ?–1710)¹³. Diskusija dėl lietuvių kalbos reformos principų domėjosi ir aukščiausi Karaliaučiaus bažnytinio elito atstovai. Merlino idėjoms pritarė Karaliaučiaus universiteto teologijos profesorius, konsistorijos tarėjas, vyriausiasis rūmų pamokslininkas, bažnyčių ir mokyklų inspektorius Friedrichas Deuschas (1657–1709), Įsruities (vok. *Insterburg*) bažnytinės apskrities vyskupas Johannas Matthäusas Grünmülleris (1669?–1706) ir rūmų teismo tarėjas, teisės profesorius Johannas Behrendtas¹⁴. Spėjama, kad Perkūno

⁸ Vincentas Drotvinas (par.), *op. cit.*, p. 33, 82.

⁹ Ona Aleknavičienė, Christiane Schiller, *op. cit.*, p. 99–101.

¹⁰ Liucija Citavičiūtė (par.), *op. cit.*, p. 19, 58.

¹¹ *Ibid.*, p. 21–23, 62–65.

¹² Ona Aleknavičienė, Christiane Schiller, *op. cit.*, p. 118.

¹³ *Ibid.*, p. 113–114.

¹⁴ Kai kuriuos polemikos dalyvius įvardijo Pilypas Ruigys savo traktate *Betrachtung der Litauischen Sprache, in ihrem Ursprunge, Wesen und Eigenschaften* (Karaliaučius, 1745) (žr. Pilypas Ruigys, *op. cit.*, p. 21–22, 108). Plačiau apie polemikos eigą ir jos dalyvių nuostatas žr. Ona Aleknavičienė, Christiane Schiller, *op. cit.*, p. 97–133; taip pat žr. P[etras] Jonikas, „Maž. Lietuvos bažnytinės kalbos reformos projektas 18 a. pradžioje“, in: *Archivum Philologicum*, 1937, t. 6, p. 74–83.

rėmėjas pačioje polemikos pradžioje galėjo būti kitas aukštas Evangelikų liuteronų bažnyčios atstovas – Prūsijos vyskupas, Karaliaučiaus universiteto teologijos profesorius, tuometis vyriausiasis rūmų pamokslininkas Bernhardas von Sandenas vyresnysis (1636–1703) ir jo aplinkos asmenys¹⁵.

Kitaip nei apie pagrindinius šios polemikos oponentus – ilgamečius Prūsijos Lietuvos kunigus Merliną ir Perkūną, biografinių duomenų apie bene jauniausią aktyvų polemikos dalyvį Šulcą kol kas turėta nedaug.

LIGŠIOLINĖS NEABEJOTINOS ŽINIOS APIE JONO ŠULCO GYVENIMĄ

Ligšiolinės žinios apie Šulco gyvenimą daugiausia buvo paremtos Karaliaučiaus universiteto filosofijos ir teologijos profesoriaus, vokiečių kultūros istoriko Danieliaus Heinricho Arnoldto (1706–1775) presbiterologija *Kurzgefaßte Nachrichten von allen seit der Reformation an den Lutherischen Kirchen in Ostpreußen gestandenen Predigern* (Karaliaučius, 1777) ir lietuvių kultūros istoriko Vaclovo Biržiškos (1884–1956) parengtu lietuvių rašytojų biografijų, bibliografijų ir biobibliografijų sąvadu *Aleksandrynas* (Čikaga, 1960–1965; Vilnius, 2019).

Suradus naujų archyvinių dokumentų (apie juos žr. toliau), galima konstatuoti, kad neginčytini šie lietuvių raštijos istoriografijoje minimi pagrindiniai Šulco biografijos faktai: 1) jis buvo kilęs iš Katniavos (vok. *Kattenau*); 2) 1706 m., kai iš spaudos išėjo jo verstos Ezopo pasakėčios, buvo kandidatas į kunigus, t. y. Teologijos fakulteto absolventas, išlaikęs visus reikiamus egzaminus ir laukęs paskyrimo (to meto tekstuose paprastai vartotas lotyniškas terminas *Candidatus Ministerii* arba *Sacrosancti Ministerii Candidatus*); 3) 1707 m. ordinuotas ir paskirtas į Nybudžius (vok. *Niebudzen*) tenykščio kunigo Ernsto Mühlpfordto (1667/1669–1726) adjunktui; 4) 1709 m. perkeltas kunigu į Lazdynus (vok. *Lasdehnen*). Tai tie teiginiai, kurie buvo

¹⁵ Tokia prielaida kelta Onos Aleknavičienės pranešime „Johannas Jacobus Quandtas apie XVIII amžiaus pradžios filologinę polemiką Mažojoje Lietuvoje“, skaitytame 2016 m. gruodžio 14 d. Lietuvių kalbos institute vykusiame seminare „*Laikykite mane lietuvių kalbos mylėtoju...*“: *lietuvių raštijos istoriografui ir leidėjui, Karaliaučiaus universiteto Lietuvių kalbos seminaro vadovui Johannui Jacobui Quandtui – 330 metų*.

pagrįsti paties Šulco arba jo amžininkų liudijimais. Pirmoji, trečioji ir ketvirtoji biografijos detalės paprastai minėtos remiantis Arnoldto veikalu¹⁶ (citata žr. toliau). Antrąją liudija prierasas prie Šulco pavardės *Ezopo pasakėčių* antraštiniame lape: „Die Fabuln *ÆSOPI* [...] Littauifch vertiret Von Johann Schultzen / *S. Minift. Cand.*“¹⁷

Kai kurių nepagrįstų teiginių atsiradimą, o paskui ir plitimą lietuvių literatūros bei kultūros istoriografijoje sąlygojo pirmiausia nelengva prieiga prie pirminių šaltinių, mat jie saugomi ne Lietuvos, o užsienio atminties institucijose.

NAUJI JONO ŠULCO BIOGRAFIJOS FAKTAI

Rekonstruoti naujų Jono Šulco biografijos faktų ir patikslinti ligšiolines žinias apie jo gyvenimą leidžia Prūsijos kultūros paveldo slaptajame valstybiniame archyve (vok. *Geheimes Staatsarchiv Preußischer Kulturbesitz*, toliau – GStA PK) Berlyne saugomi pirminiai šaltiniai. Svarbių biografinių duomenų atskleidžia: 1) archyviniai dokumentai, susiję su stipendijų skyrimu Karaliaučiaus universiteto studentams ir su Prūsijos Lietuvos kunigų paskyrimais į tarnybos vietas; 2) rankraštinė Prūsijos generalinio superintendente, Karaliaučiaus universiteto teologijos profesoriaus ir vyriausiojo rūmų pamokslininko Jono Jokūbo Kvanto (Johann Jacob Quandt, 1686–1772) presbiterologija *Preußische Presbyterologie* (5 t., Karaliaučius, iki 1772; GStA PK: XX. HA Hist. StA Königsberg, Hs, Nr. 2)¹⁸.

¹⁶ [Daniel Heinrich Arnoldt], *D. Daniel Heinrich Arnoldts, Königlich Preußischen Oberhofpredigers und Confistorialraths, kurzgefaßte Nachrichten von allen seit der Reformation an den Lutherifchen Kirchen in Ostpreußen gestandenen Predigern. Herausgegeben von Friedrich Wilhelm Benefeldt, Pfarrer in Arnau, Königsberg: bey Gottlieb Lebrecht Hartung, 1777*, p. 103.

¹⁷ Liucija Citavičiūtė (par.), *op. cit.*, p. 19, 58. Čia ir toliau cituojamuose šaltiniuose tašku ar dvitaškiu žymimos suspensijos neišskleidžiamos.

¹⁸ Plačiau apie šį Kvanto rankraštį žr. Birutė Triškaitė, „Rankraštis Johanno Jacobo Quandto palikimas: Prūsijos presbiterologija (prieš 1772)“, in: *Archivum Lithuanicum*, 2018, t. 20, p. 125–176.

GIMIMO METAI IR IMATRIKULIACIJOS Į KARALIAUČIAUS UNIVERSITETĄ DATA

Ligi šiolei spėta, kad Jonas Šulcas gimė apie 1684 m.¹⁹ Šis spėjimas sietas su taip pat spėjama Šulco imatrikuliacijos į Karaliaučiaus universitetą metais. Vaclovas Biržiška ir juo sekę lietuvių raštijos tyrėjai linko manyti, kad Ezopo pasakėčių vertėjas Karaliaučiaus universitete imatrikučiuotas 1704 m. birželio 18 d.²⁰ Jie rėmėsi šiuo Georgo Erlerio publikuotose Karaliaučiaus universiteto matrikulose pateiktu įrašu: „[1704.] 18. [Junii.] Schultz Joh., Mariae-Insulan. Pruss., iur.“²¹

Dėl Šulco imatrikuliacijos datos būta ir kitokios nuomonės. Vokiečių bažnyčios istoriko Friedwaldo Moellerio (1894–1964) surinktais duomenimis, mus dominantis Šulcas buvo imatrikučiuotas beveik dešimtmečiu anksčiau, t. y. XVII a. pabaigoje – 1695 m. gegužės 9 d.²² Tiesa, tų metų imatrikuliacijos įrašė užregistruotas fonetinis pavardės variantas *Scholz*: „[1695.] [9. Maii.] Scholz Joh., Kattenavia-Pruss., iur.“²³ Pats Šulcas savo pavardę rašė *Schultz* – tai liudija *Ezopo pasakėčių* antraštinis lapas ir pratarmė²⁴.

Nevieningą tyrėjų nuomonę lėmė asmens identifikavimo problema, mat pavardė *Schultz* dažna, be to, XVIII a. šaltiniuose jos rašyba įvairavo (ortografiniai ir fonetiniai variantai *Schulz*, *Schol[t]z*, *Schul[t]ze*). Antai forma *Schulz*, remiantis 1890 m. duomenimis, buvo gausiai paplitusi ne tik dabartinėse Vokietijos ir Lenkijos teritorijose, bet ir tuometėje Prūsijos Lietuvoje (plg. šiuo metu Vokietijoje šia pavardės forma užregistruoti 73 736 asmenys, pagal dažnumą ji užima 9 vietą)²⁵. Georgo Erlerio publikuotos Karaliaučiaus uni-

¹⁹ Vaclovas Biržiška, *Aleksandrynas. Senųjų lietuvių rašytojų, rašiusių prieš 1865 m., biografijos, bibliografijos ir biobibliografijos*, t. 2: *XVIII–XIX amžiai*, Čikaga: JAV LB Kultūros Fondas, 1963, p. 37 ir kt.

²⁰ *Ibid.*, p. 37 ir kt.

²¹ Georg Erler, *Die Matrikel der Albertus-Universität zu Königsberg i. Pr.*, t. 2: *Die Immatrikulationen von 1657–1829*, Leipzig: Verlag von Duncker & Humblot, 1911–1912, p. 240.

²² *Das „Zwischenmanuskript“ zum Altpreußischen evangelischen Pfarrerbuch*, t. 6: *Saalfeld bis Szypulowski*, auf der Grundlage der Sammlungen von Friedwald Moeller bearbeitet von Walther Müller-Dultz, Reinhold Heling und Wilhelm Kranz, Hamburg: Selbstverlag des Vereins [für Familienforschung in Ost- und Westpreußen e. V.], 2014, p. 1651.

²³ Georg Erler, *op. cit.*, p. 196.

²⁴ Liucija Citavičiūtė (par.), *op. cit.*, p. 19, 33.

²⁵ Daniel Kroiß, „Schulz“, in: *Digitales Familiennamenwörterbuch Deutschlands*; URL: <<http://www.namenforschung.net/id/name/9/1>> (taip pat žr. Daniel Kroiß, „Schultz“, in: *Digita-*

versiteto matrikulos rodo, kad XVII a. pabaigoje ir XVIII a. pradžioje imatrikuluota dešimtys studentų šia pavarde, iš kurių net keli įrašyti kaip *Johann Schul(t)z* (ar panašiai)²⁶.

Atspirties taškas, padedantis atsakyti į klausimą, kuris iš kelių Jonų Šulcų buvo Ezopo pasakėčių vertėjas ir kada šis iš tiesų imatrikuluotas į Karaliaučiaus universitetą, galėtų būti kilmės vieta, mat, kaip minėta, tikrai žinoma, kad jis buvo kilęs iš Katniavos netoli Stalupėnų (vok. *Stallupönen*) ir Gumbinės. Šį faktą sutartinai liudija trijų XVIII a. presbiterologijų autoriai Jonas Jokūbas Kvantas, Friedrichas Pastenaci'is ir Danielius Heinrichas Arnoldtas: „Iohannes Schulz, **Kattenau**-[Pruss.]“²⁷, „Johann Schultz, gebohren zu **Kattenau**“²⁸, „Johann Schultz aus **Kattenau** bürtig“²⁹. Šulco gimtoji Katniava nebuvo vadinama *Mariae Insula*, kaip nurodyta prie 1704 m. birželio 18 d. į Albertiną įstojusio Šulco pavardės („*Mariae-Insulan[us,] Pruss[us]*“; visą citatą žr. aukščiau). *Mariae Insula* (taip pat *Insula Sanctae Mariae*) yra lotyniškas Marienverderio pavadinimas³⁰. Tai tuometės Prūsijos Karalystės miestas netoli Gdansko (vok. *Danzig*), dabar priklausantis Lenkijai ir vadinamas *Kwidzynu* (lenk. *Kwidzyn*). Kaip tik dėl šios priežasties minėtą Biržiškos spėjimą tenka atmesti. Kitaip tariant, 1704 m. Karaliaučiuje studijuoti pradėjęs Šulcas iš Marienverderio negali būti tapatinamas su Ezopo pasakėčių vertėju, kilusiu iš Katniavos. Karaliaučiaus universiteto matrikulos rodo, kad XVII a. pabaigoje ir XVIII a. pradžioje į Albertiną įstoję, regis, tik vienas katniaviškis Jonas Šulcas: tai nutiko 1695 m. gegužės 9 d., tačiau buvo užregistruotas, kaip minėta,

---

les Familiennamenwörterbuch Deutschlands; URL: <<http://www.namenforschung.net/id/name/179/1>>.

²⁶ Žr. Georg Erler, *op. cit.*, pvz., p. 177, 185, 196, 240.

²⁷ [Johann Jacob Quandt, *Preußische Presbyterologie*, Karaliaučius, iki 1772]; GStA PK: XX. HA Hist. StA Königsberg, Hs, Nr. 2, t. 4, l. 83v.

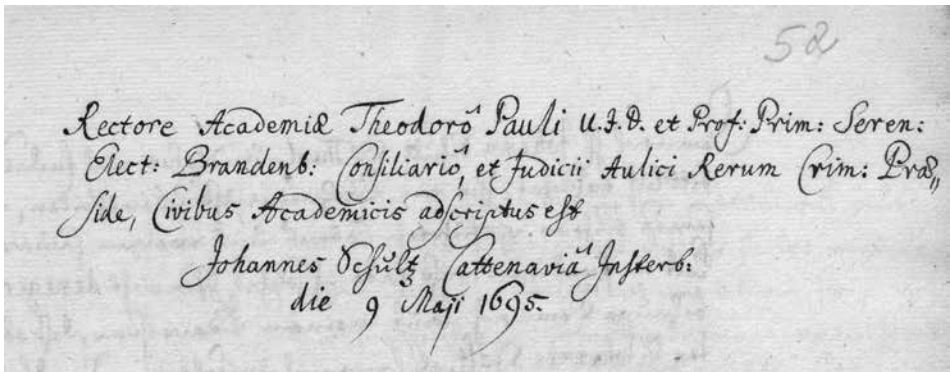
²⁸ Friedrich Pastenaci, *Kurzgefaßte Historische Nachrichten von allen im Königreiche Preußen befindlichen Kirchen und Predigern bei denselben, außerhalb Königsberg, von der Reformation Lutheri an biß auf unfere Zeiten. Herausgegeben von Friedrich Pastenaci, Hospit. Pred. und Rect. zu Gumbinnen, auch Mitglied der Königl. Deutch. Gefellch. zu Königsb. in Preußen. Erstes Stück vom Insterburgchen Erzpriesterthum*, Königsberg: gedruckt bei I. F. Drieff, 1757. P. 93.

²⁹ [Daniel Heinrich Arnoldt], *op. cit.*, p. 103.

³⁰ Žr. „*Mariae Insula*“, in: *Wortbedeutung.info*; URL: <https://www.wortbedeutung.info/Mariae_Insula/>; „*Marienwerder/Kwidzyn*“, in: *Online-Lexikon zur Kultur und Geschichte der Deutschen im östlichen Europa*; URL: <<https://ome-lexikon.uni-oldenburg.de/orte/marienwerder-kwidzyn>>. Už šią informaciją nuoširdžiai dėkoju PD habil. dr. Christiane'ei Schiller.

pavardės forma *Scholz* (citatą žr. aukščiau). Bet kokias abejones išsklaido neseniai rastas archyvinis dokumentas: 1701 m. balandžio mėnesį rašytas Jono Šulco tėvo (apie jį žr. toliau) prašymas, prie kurio pridėtas priedas – išrašas iš Karaliaučiaus universiteto matrikulų: čia, kitaip nei Erlerio publikuotose Karaliaučiaus universiteto matrikulose, įrašyta *Schultz* – ta pavardės forma, kuria pasirašinėjo pats Šulcas bei jo tėvas:

*Rectore Academiae Theodorō Pauli U. I. D. et Prof: Prim: Seren: || Elect: Brandenb: Confiliariō, et Iudicii Aulici Rerum Crim: Præ=||fide, Civibus Academicis adscriptus est || Iohannes Schultz Cattenaviā Insterb: || die 9 Maji 1695.*³¹ (žr. 1 pav.)

1 pav. Išrašas iš Karaliaučiaus universiteto matrikulų apie Jono Šulco imatrikuliaciją; GStA PK: I. HA GR, Rep. 7 Preußen, Nr. 191 (1685–1703), l. 52r

Šis dokumentas galutinai patvirtina, kad į Karaliaučiaus universitetą Jonas Šulcas imatrikuluotas 1695 m. gegužės 9 d.

Remiantis Šulco imatrikuliacijos Karaliaučiaus universitete įrašu, koreguotinas ir Biržiškos bei juo sekusių tyrėjų spėjimas dėl gimimo metų. Atsižvelgiant į aplinkybę, kad į universitetą dažniausiai stodavo jaunuoliai, sulaukę septyniolikos metų, o prie Šulco pavardės įrašyta pastaba „iur.“ (lot. *iuravit*, liet. *prisiekė*), bylojanti, jog stodamas jau buvo sulaukęs pakankamo amžiaus

³¹ Karaliaučiaus universiteto matrikulų fragmentas apie Jono Šulco imatrikuliaciją, be vietos ir datos (išrašas, priedas prie: Michael Schultz, Pakartotinis prašymas Stipendijų skyrimo komisijai skirti Horno stipendiją Karaliaučiaus universitete studijuojančiam sūnui Jonui Šulcui, Katniava, iki 1701-04-27); GStA PK: I. HA GR, Rep. 7 Preußen, Nr. 191 (1685–1703), l. 52r.

ir davė akademinę priesaiką, jo gimimo datą tenka paankstinti: tikėtina, kad Šulcas gimė ne vėliau kaip 1678 m. Taigi tuomet, kai pasirodė Ezopo pasakėčių vertimas (1706), Šulcui buvo ne iki šiol nuostabą kėlę dvidešimt dveji, o maždaug dvidešimt aštuoneri.

Š E I M A

Jono Šulco gimtoji Katniava buvo netoli Stalupėnų įsikūręs ir tuomet įsruties bažnytinei apskričiai priklausęs Prūsijos Lietuvos bažnytkaimis. Nuo 1662 iki 1673 m. čia kunigavo Teofilis Šulcas (Theophil Schultz, 1629–1673), puiškus lietuvių kalbos mokovas, spaudai parengęs ir išleidęs Kristupo Sapūno (Christoph Sappu[h]n, 1589–1659) lietuvių kalbos gramatiką pavadinimu *Compendium Grammaticae Lithvanicae* (Karaliaučius, 1673), rašęs, tikėtina, vokiečių–lietuvių kalbų žodyną ir buvęs bažnytinės vyresnybės įpareigotas versti Bibliją į lietuvių kalbą³². Pas Teofilį Šulcą trejus metus lietuvių kalbos mokėsi Pilypo Ruigio tėvas Pilypas Ruigys vyresnysis (Philipp Ruhig, ?–1674/1675)³³, vėliau tapęs ne tik Šulco tarnybos įpėdiniu³⁴, bet ir žentu.

³² Apie Teofilui Šulcui pavestą užduotį rengti žodyną ir versti Bibliją į lietuvių kalbą rašė Pilypas Ruigys jaunesnysis savojo žodyno pratarinėje (žr. [Philipp Ruhig (der Jüngere)], „Vorrede des Autoris“, in: *Littauisch=Deutsches und Deutsch=Littauisches Lexicon, Worinnen ein hinlänglicher Vorrath an Wörtern und Redensarten, welche sowol in der H. Schrift, als in allerley Handlungen und Verkehr der menschlichen Gefellschaften vorkommen, befindlich ist: [...] von Philipp Ruhig, Pfarrern und Seniore zu Walterkehmen, Insterburgischen Hauptamtes, 1744-05-11, Königsberg: druckts und verlegts I. H. Hartung, 1747, l. [2v]).*

³³ Tai teigė Katniavos parapijiečiai: „Schwieger Sohn nahmens Philippo Ru=||hig, welcher **fchon ins dritte jahr bey ihme || fich in der Littaufchen Sprache geübet**, unterfchied=||lich fo wohl Deutch alß Littaufch geprediget und || fich unlängft mit feiner ält[e]ften Tochter verlobet [...]“ (Katniavos parapijiečių pranešimas Vyriausiajai tarybai Karaliaučiuje apie Teofilio Šulco mirtį, Katniava, 1673-12-18; GStA PK: XX. HA Hist. StA Königsberg, EM 55 d, Nr. 433, l. 17v). Kad lietuvių kalbos mokėsi pas Teofilį Šulcą, be kita ko, užsimena ir pats Pilypas Ruigys viename savo laišku (žr. Philipp Ruhig [der Ältere], Laiškas Vyriausiajai tarybai Karaliaučiuje dėl kunigo tarnybos, be vietos, iki 1672-10-04; GStA PK: XX. HA Hist. StA Königsberg, EM 55 d, Nr. 433, l. 20r; publikuota: Grasilda Blažienė, „Įmintos ir neįmenamos Povilo Frydricho Ruigio gyvenimo ir kūrybos mįslės“, in: Ona Aleknavičienė, Grasilda Blažienė, *Povilas Frydrichas Ruigys*, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2020, p. 22–26; taip pat žr. citatą Viktor Falkenhahn, *Der Übersetzer der litauischen Bibel Johannes Bretke und seine Helfer*, Königsberg (Pr) und Berlin: Ost-Europa-Verlag, 1941, p. 464).

³⁴ [Johann Jacob Quandt], *op. cit.*, l. 19v; [Daniel Heinrich Arnoldt], *op. cit.*, p. 95.

Pilypas Ruigys jaunesnysis, parašęs dedikaciją 1706 m. pasirodžiusiam *Ezopo pasakėčių* leidimui, savo rankraštiniam veikalui *Meletema* (1735) teigė, kad Teofilis Šulcas buvęs jo senelis iš motinos pusės: „avus mihi maternus“³⁵. Archyviniai dokumentai leidžia patikslinti: Pilypas Ruigys jaunesnysis buvo Teofilio Šulco vyriausios dukters, tapusios našle praėjus vos pusmečiui nuo tuoktuvių su Pilypu Ruigiu vyresniuoju, sūnus³⁶. Vienoda pavardė bei ta pati gyvenamoji vieta tyrėjams leido spėti, kad ir Ezopo pasakėčių vertėjas Jonas Šulcas galėjęs giminiuotis su Teofilium Šulcu³⁷, o drauge ir su jo vaikaitiu Pilypu Ruigiu³⁸. Ar šiuodu žymius lietuvių raštijos kūrėjus iš tiesų siejo koks nors giminytės ryšys su Jonu Šulcu, vis dar tebėra neaišku, mat minėta prielaida nepagrįsta pirminiais šaltiniais.

Tiesa, Friedwaldas Moelleris 1695 m. Karaliaučiaus universitete studijuoti pradėjęs Joną Šulcą laikė Teofilio Šulco sūnumi³⁹. Vis dėlto ši nuomonė atmetina pirmiausia dėl to, kad Teofilis Šulcas mirė 1673 m. gruodžio 18 d.⁴⁰, t. y. gerokai anksčiau, nei gimė Jonas Šulcas (apie 1678 m., žr. aukščiau). Maža to, neseniai rasti archyviniai dokumentai byloja, kad Ezopo pasakėčių vertėjo Jono Šulco tėvas buvęs **Mykolas Šulcas** (Michael Schul[t]z, 1632–1710), XVII a. antrojoje pusėje ir XVIII a. pradžioje taip pat gyvenęs ir tarnavęs Katniavoje (apie jį žr. toliau).

Esama duomenų, kad Teofilis Šulcas kartu su žmona Anna Bluhmin⁴¹ turėjo 7 vaikus: 6 dukteris ir 1 sūnų – tiek jų nurodoma archyvinuose dokumentuose minint jo našlę: „Wittibe mit ihren fechs unbegebenen vnd meiften=||theils

³⁵ Pilypas Ruigys, *op. cit.*, p. 243.

³⁶ Katniavos parapijiečių pranešimas Vyriausiajai tarybai Karaliaučiuje apie Teofilio Šulco mirtį, Katniava, 1673-12-18; GStA PK: XX. HA Hist. StA Königsberg, EM 55 d, Nr. 433, l. 17v ir kt.

³⁷ Pilypas Ruigys, *op. cit.*, p. 463.

³⁸ Liucija Citavičiūtė, „Pirmoji lietuviška grožinė knyga (1706)“, in: Liucija Citavičiūtė (par.), *op. cit.*, p. 135.

³⁹ *Das „Zwischenmanuskript“ zum Altpreußischen evangelischen Pfarrerbuch*, t. 6: *Saalfeld bis Szypulowski*, 2014, p. 1646, 1651; taip pat žr. Friedrich Pastenaci, *op. cit.*, p. 67.

⁴⁰ Katniavos parapijiečių pranešimas Vyriausiajai tarybai Karaliaučiuje apie Teofilio Šulco mirtį, Katniava, 1673-12-18; GStA PK: XX. HA Hist. StA Königsberg, EM 55 d, Nr. 433, l. 17r.

⁴¹ Teofilio Šulco žmonos vardą minėjo Friedwaldas Moelleris: *Das „Zwischenmanuskript“ zum Altpreußischen evangelischen Pfarrerbuch*, t. 6: *Saalfeld bis Szypulowski*, 2014, p. 1651.

vnerzogenen Töchtern, benebenft einem Sohn“⁴², „Kinderchen [...] Sieben beym Leben“⁴³. Jam kunigaujant Katniavoje, precentoriumi ten kaip tik dirbo Jono Šulco tėvas Mykolas Šulcas, vis dėlto ir šis negalėjo būti Teofilio sūnus, mat tebuvo vos trejais metais jaunesnis⁴⁴. Ar jiedu galėjo būti broliai, pasakyti sudėtinga, nes gimė skirtingose Prūsijos Lietuvos vietovėse: Mykolas buvo kilęs iš Tilžės (vok. *Tilsit*)⁴⁵, o Teofilis – iš Auros dvaro (vok. *Gut Aur, Auer*) tarp Įsruties ir Vėluvos (vok. *Wehlau*)⁴⁶.

Remiantis Kvanto presbiterologijos rankraščiu, kuriame įrašyta, kad Mykolas Šulcas mirė 1710 m. sulaukęs 78-erių⁴⁷ (citatą žr. toliau), darytina išvada, jog buvo gimęs 1632 m. Kurį laiką jis buvo precentorius Katniavoje, o 1675 m. kovo 18 d. ordinuotas ir paskirtas į netikėtai mirusio tenykščio kunigo Pilypo Ruigio vyresniojo, t. y. Teofilio Šulco žento ir Pilypo Ruigio jaunesniojo tėvo, vietą:

1675. *Michael Schulz, Tilfa Pruffus*. || ⸗war P[rae]c. in *Kattenau*,⁷⁴⁸ || † 1710 ⸗a. aet. 78.⁷⁴⁹ ift 1675. 18. *Martij* 3u || Schloß *ordiniret* worden ⸗hat 4. *Adjunctos* nacheinand[er] gehabt.⁷⁵⁰ (žr. 2 pav.)

⁴² Katniavos parapijiečių prašymas skirti naują kunigą, be adresato, Katniava, po 1673-12-18; GStA PK: XX. HA Hist. StA Königsberg, EM 55 d, Nr. 433, l. 24v.

⁴³ Katniavos parapijiečių pranešimas Vyriausiajai tarybai Karaliaučiuje apie Teofilio Šulco mirtį, Katniava, 1673-12-18; GStA PK: XX. HA Hist. StA Königsberg, EM 55 d, Nr. 433, l. 17r.

⁴⁴ Be to, Karaliaučiaus universiteto matrikulos atskleidžia, kad 1673 m. liepos 18 d. imatrikuluotas Teofilio Šulco sūnus buvo jo bendravardis: „Schultz Theophil., Kattenou-Pruss.“ (Georg Erler, *op. cit.*, p. 78).

⁴⁵ [Johann Jacob Quandt], *op. cit.*, l. 19v; [Daniel Heinrich Arnoldt], *op. cit.*, p. 95; *Das „Zwischenmanuskript“ zum Altpreußischen evangelischen Pfarrerbuch*, t. 6: *Saalfeld bis Szypulowski*, 2014, p. 1650.

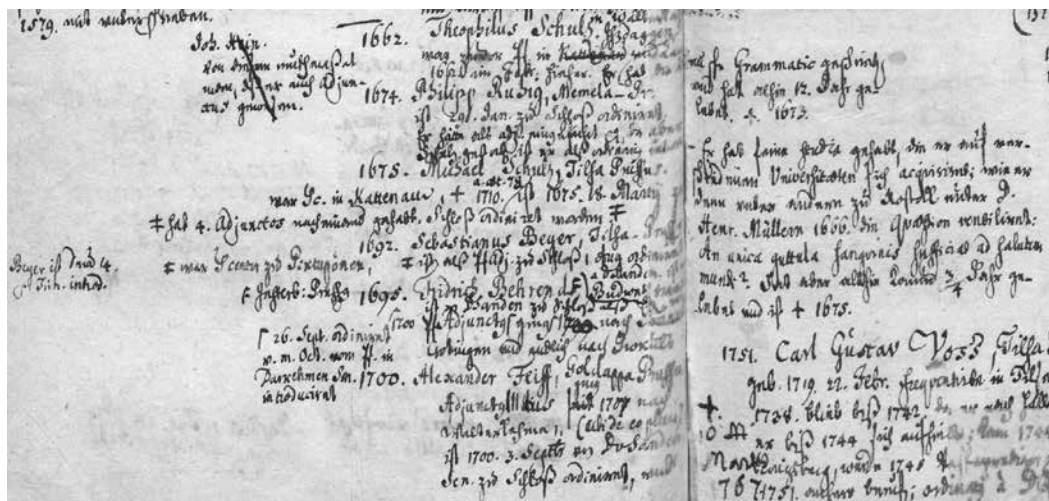
⁴⁶ Kad Teofilis Šulcas gimė Auros dvare 1629 m. lapkričio 30 d., liudijo Jonas Jokūbas Kvantas savo rankraštinėje presbiterologijoje: „Er war geb. 1629. 30. Nov. || auf dem Gutt Aur, zwifch[en] Infter-||burg v. Welau geleg[en]“ ([Johann Jacob Quandt], *op. cit.*, l. 18v). Karaliaučiaus universitete Teofilis Šulcas buvo imatrikuluotas 1644 m. spalio 6 d. kaip vėluviškis: „[1644.] [6. October.] Theophylus Schultz, Welawiensis Borussus, stipulat [dederunt 13 (mk.) 10 (gr.)]“ (Georg Erler, *Die Matrikel der Albertus-Universität zu Königsberg i. Pr.*, t. 1: *Die Immatrikulationen von 1544-1656*, Leipzig: Verlag von Duncker & Humblot, 1910, p. 463).

⁴⁷ [Johann Jacob Quandt], *op. cit.*, l. 19v.

⁴⁸ Įrašyta vėliau paraštėje. Čia ir toliau ženklai ⸗ žymi komentuojamo fragmento ribas.

⁴⁹ Įrašyta vėliau virš eilutės.

⁵⁰ [Johann Jacob Quandt], *op. cit.*, l. 19v. Sutartiniais ženklais išskirtas fragmentas įrašytas vėliau paraštėje.

2 pav. Jono Jokūbo Kvanto presbiterologijos fragmentas apie Katniavos kunigus Teofilį Šulčą ir Mykolą Šulčą; GStA PK: XX. HA Hist. StA Königsberg, Hs, Nr. 2, t. 4, l. 19v

Katniavos kunigo pareigas Mykolas Šulcas ėjo net trisdešimt penkerius metus. Veikiausiai dėl silpstančios sveikatos jam nuo 1692 m. pamokslininko tarnystėje vienas po kito talkino keturi adjunktai: Sebastianas Beyeris (Beier, ?–1710), Friedrichas Behren(d)t (1666–1732), Alexanderis Feiffas (1670–1708) ir Christianas Musculus (?–1710)⁵¹. Keliais mėnesiais pergyvenęs savo sūnų Joną, mirė, kaip ir šis (žr. toliau), nuo Prūsijos Lietuvoje siautusiai Didžiojo maro (1709–1711)⁵².

Archyviniai dokumentai leidžia manyti, kad Jono Šulco motina buvusi Dorothea Cellin (1647–?), Hanso Cellino ir Catharinos Horn iš Sodviečių (vok. *Sadwetschen*) netoli Gumbinės duktė. Tik taip būtų galima paaiškinti, kodėl prie 1701 m. pavasarį rašyto Mykolo Šulco prašymo skirti universitete studijuojančiam sūnui Jonui Šulcui Horno stipendiją (to meto dokumentuose vadinta lotyniškai *Stipendium Hornianum*) buvo pridėti išrašai iš bažnytinių knygų, kuriose minimi šie asmenys (citas žr. toliau). Pretenduodamas gauti

⁵¹ [Daniel Heinrich Arnoldt], *op. cit.*, p. 95–96; Friedwald Moeller, *Altpreußisches evangelisches Pfarrerbuch von der Reformation bis zur Vertreibung im Jahre 1945*, t. 1: *Die Kirchspiele und ihre Stellenbesetzungen*, Hamburg: Selbstverlag des Vereins für Familienforschung in Ost- und Westpreußen e. V., 1968, p. 63.

⁵² Friedrich Pastenaci, *op. cit.*, p. 67; [Daniel Heinrich Arnoldt], *op. cit.*, p. 95; *Das „Zwischenmanuskript“ zum Altpreußischen evangelischen Pfarrerbuch*, t. 6: *Saalfeld bis Szypulowski*, 2014, p. 1650.

Horno stipendiją ir siekdamas pagrįsti tokią savo teisę, Karaliaučiaus universiteto teologijos studentas Šulcas turėjo įrodyti giminystės ryšius su šios stipendijos steigėju. Horno stipendiją, pasak Danieliaus Heinricho Arnoldto, Karaliaučiaus Lyvenikės (vok. *Löbenicht*) magistratas skirdavo steigėjo giminaičiams ir iš Lyvenikės kilusiems jaunuoliams lygiomis dalimis⁵³. Ji įsteigta 1635 m. buvusio Karaliaučiaus universiteto studento Horno⁵⁴. Jo vardo Arnoldtas nenurodo, tačiau manytina, kad tai buvo XVII a. pirmojoje pusėje Lyvenikėje gyvenęs Barthelis Hornas – kaip tik su juo sūnaus giminystės ryšį ir stengėsi atskleisti Mykolas Šulcas savo prašymuose⁵⁵. Antai 1701 m. balandžio mėnesį Mykolo Šulco rašyto prašymo prieduose, tiksliau – išrašuose iš Karaliaučiaus ir Prūsijos Lietuvos bažnytinių knygų, minimas Barthelis Hornas, jo duktė Catharina Horn ir vaikaitė Dorothea Cellin. Šie išrašai informuoja:

1) apie 1640 m. liepos 26 d. („*Dom: 8 p[ost] Trin:*“) Karaliaučiaus Lyvenikės bažnyčioje paskelbtą įsritiškio Hanso Sallnicko ir Catharinos Horn, Barthelio Horno dukters, santuoką:

*Anno 1640 Dom: 8 p[ost]*⁵⁶ *Trin:* ift H. Hanß Sallnick, aus dem Infterburgifchen, mit || lungfr: *Catharina*, H. *Barthel Horns* Wäyers allhier im Löbnicht Eheleibl: || Tochter *proclamiret* worden. Welches auff Begehren aus hiefig[en] Kirchen=|| Büchern hiemit *attestire*. Königsberg Löbnicht d[en] 26 *Martij* 1699. || *Mathæus Gütther* || *Diacon: Löbn. mpp:*⁵⁷;

⁵³ [Daniel Heinrich Arnoldt], *D. Daniel Heinrich Arnoldts ausführliche, und mit Urkunden verfehene Hiftorie der Königsbergifchen Univerfität. Zweyter Theil, welchem eine Nachricht von dem Leben, und den Schriften hundert Preußifcher Gelehrten angehänget ift*, Königsberg in Preußen: verlegts und druckts Iohann Heinrich Hartung, 1746, p. 20; taip pat žr. Michael Schultz, Prašymas Vyriausiajai tarybai Karaliaučiuje skirti Horno stipendiją Karaliaučiaus universitete studijuojančiam sūnui Jonui Šulcui, Katniava, iki 1702-03-13; GStA PK: I. HA GR, Rep. 7 Preußen, Nr. 191 (1685-1703), l. 38v.

⁵⁴ [Daniel Heinrich Arnoldt], *op. cit.*, p. 20.

⁵⁵ Neaišku, ar šis Barthelis Hornas kaip nors sietinas su šiuo 1634 m. rugpjūčio 26 d. į Karaliaučiaus universitetą imatrikuluotu asmeniu: „[1634.] [26. Augusti.] Bartholomæus Hornius, Gryphiberga-Pomeranus, iur.“ (Georg Erler, *op. cit.*, p. 354).

⁵⁶ Čia ir toliau rankraštiniuose tekstuose vartojamos kontrakcijos ir omisijos išskleidžiamos laužtiniuose skliaustuose.

⁵⁷ Matthaëus Gütther, Duomenys iš Lyvenikės bažnyčios santuokos metrikų knygos apie Hanso Sallnicko ir Catharinos Horn santuoką, Karaliaučius, 1699-03-26 (išrašas, priedas prie: Michael Schultz, Pakartotinis prašymas Stipendijų skyrimo komisijai skirti Horno stipendiją Karaliaučiaus universitete studijuojančiam sūnui Jonui Šulcui, Katniava, iki 1701-04-27); GStA PK: I. HA GR, Rep. 7 Preußen, Nr. 191 (1685-1703), l. 54r.

2) apie 1645 m.⁵⁸ gruodžio 28 d. („den Sontag nach Weÿnachten“) paskelbtą ir kitų metų sausio 7 d. („Mitwoch nach heil: Kö=||nige“) Gumbinės bažnyčioje įvykusią Hanso Cellino ir Catharinos Horn, Hanso Sallnicko iš Sodviečių našlės, santuoką:

*Anno 1646*⁵⁹ den Sontag nach Weÿnachten ift H. Hanß Cellin, mit Fr: *Catharina* || feel: Herr Hanß Sallnicks hinterlaßenen Frau Wittibe in Sadwetfchen, in || der Kirchen zu Gumbinnen auffgebotten und den Mitwoch nach heil: 3 Kö=||nige darauff vom damahligen *Diacono* H. Iohann Weida getrauet worden. || Diefes *atfestiret* aus dem Kirchen=Buch Gumbinnen d[en] 21 *April* 1699. || *M[ichael] Mörlin* itziger Pfarrer || *L. S.*⁶⁰;

3) apie 1647 m. balandžio 2 d. Gumbinės bažnyčioje įvykusį Hanso Cellino ir Catharinos Horn dukters Dorotheos krikštą:

Anno 1647 d[en] 2 *April* hatt H. Hanß Cellin zu Sadwetfchen eine Tochter mit || Nahmen *Dorothea* tauffen laßen. Die Mutter heift Fr: *Catharina* eine geb: Hornin, || die Pathen waren Fr: *Dorothea* H. *Abraham* Boltzers Erbfaßen auff Gumbin=||nen Eheliebftete etc: die Tauffe hatt verrichtet H. Iohann Weida *Diaconus* || zu Gumbinnen. Diefes zeuget aus deßen eig[en]händigem Tauff=Regifter. Gumbinnen d[en] 21 *April*: 1699. || *Michaël Mörlin* || itziger Pfarrer || *L. S.*⁶¹

Maždaug po metų, 1702 m. kovo mėnesį, rašytame laiške Vyriausiajai tarybai į Karaliaučių Mykolas Šulcas teigė, kad genealogijos gijas liudijantys dokumentai akivaizdžiai rodo jo sūnų esant Horno stipendijos steigėjo giminaitį: „die in beregten *Actis* || *allegirte Genealogie ad oculum demonstriret*, daß mein

⁵⁸ Toliau cituojamame archyviniam dokumente aprašomuoju būdu nurodytos datos rodo, kad atliekant išrašus iš bažnytinių knygų veikiausiai apsirikta, tiksliau sakant, apie santuoką iš tiesų turėjo būti paskelbta 1645 m., o tuoktuvės turėjo įvykti 1646 m.

⁵⁹ Tikėtina, kad omenyje turėti 1645 m. (žr. 58 išn.).

⁶⁰ Michael Mörlin, Duomenys iš Gumbinės bažnyčios santuokos metrikų knygos apie Hanso Cellino ir Catharinos Horn santuoką, Gumbinė, 1699-04-21 (išrašas, priedas prie: Michael Schultz, *op. cit.*); GStA PK: I. HA GR, Rep. 7 Preußen, Nr. 191 (1685–1703), l. 54r.

⁶¹ Michael Mörlin, Duomenys iš Gumbinės bažnyčios krikšto metrikų knygos apie Dorotheos Cellin krikštą, Gumbinė, 1699-04-21 (išrašas, priedas prie: Michael Schultz, *op. cit.*); GStA PK: I. HA GR, Rep. 7 Preußen, Nr. 191 (1685–1703), l. 54r.

Sohn des || *Fundatoris des Stipendii Horniani* nechfter Anverwandter [...] fey angefehen⁶². Kitaip tariant, Barthelis Hornas, tikėtinas stipendijos steigėjas, turėjo būti Jono Šulco prosenelis iš motinos pusės.

Apie Jono Šulco brolius ir seseris duomenų kol kas nesama, tačiau jo tėvas Mykolas Šulcas viename savo laišku užsiminė, kad, be Jono, turįs dar daug neužaugintų vaikų („Vielheit meiner andern unerzogener armen Kinder“⁶³). Tikėtina, kad šeima vertėsi sunkiai ne tik dėl to, kad buvo gausi, bet ir dėl to, kad namus nuniokojo gaisras (beje, panąšios nelaimės persekiojo ir Mykolo Šulco pirmtako Teofilio Šulco šeimą, kuriai teko išgyventi net du gaisrus⁶⁴).

MOKSLAI IR STUDIJOS

Bene pirmasis Jono Šulco mokytojas buvo jo tėvas Katniavos kunigas Mykolas Šulcas, vėliau jis mokėsi Tilžės provincijos, arba lotyniškojoje ar partikuliarinėje, mokykloje. Tai liudija mūsų dienas pasiekęs šios mokyklos rektoriaus Heinricho Tilesijaus (1666–1732) 1695 m. gegužės mėnesį rašyto atsiliepimo nuorašas (žr. 3 pav.). Tilžės provincijos mokykla buvo įsteigta XVI a. pabaigoje – 1586 m.⁶⁵ Kartu su tuo pačiu metu atidarytomis mokyklomis Luke (lenk. *Elk*, vok. *Lyck*) lenkams ir Saalfelde vokiečiams ji rengė Prūsijos Lietuvos jaunuolius akademinėms studijoms Karaliaučiaus universitete. Šulcas šią mokyklą lankė tuomet, kai ši, vadovaujama magistro Tilesijaus (rektorius 1692–1702), išgyveno klestėjimo etapą⁶⁶. Čia Šulcas mokėsi lotynų bei graikų kalbų, filosofijos, iškalbos meno ir kitų dalykų, iš kurių jam labiausiai, pasak Tilesijaus, sekėsi literatūra⁶⁷.

⁶² Michael Schultz, Prašymas Vyriausiajai tarybai Karaliaučiuje skirti Horno stipendiją Karaliaučiaus universitete studijuojančiam sūnui Jonui Šulcui, Katniava, iki 1702-03-13; GStA PK: I. HA GR, Rep. 7 Preußen, Nr. 191 (1685–1703), l. 38r.

⁶³ *Ibid.*, l. [38a]r.

⁶⁴ Katniavos parapijiečių prašymas skirti naują kunigą, be adresato, Katniava, po 1673-12-18; GStA PK: XX. HA Hist. StA Königsberg, EM 55 d, Nr. 433, l. 24r–24v.

⁶⁵ Dėl įsteigimo metų žr. E. C. Thiel, *Statistisch-topographische Beschreibung der Stadt Tilfe von E. C. Thiel, Juftiz=Actuarius*, Königsberg: Gedruckt bei Heinrich Degen, 1804, p. 147.

⁶⁶ *Ibid.*, p. 151.

⁶⁷ Heinrich Tilesius, Rekomendacija Tilžės provincijos mokyklos auklėtiniui Jonui Šulcui, Tilžė, 1695-05-?? (nuorašas, priedas prie: Michael Schultz, Pakartotinis prašymas Stipendijų skyrimo komisijai skirti Horno stipendiją Karaliaučiaus universitete studijuojančiam sūnui Jonui Šulcui, Katniava, iki 1701-04-27); GStA PK: I. HA GR, Rep. 7 Preußen, Nr. 191 (1685–1703), l. 51r–51v.

" JOHANNI SCHULTZIO Cattenaviâ Interburgenſi gratulamur.
 " Si enim in juvenem pium, modestum et ſedulum dici aliquâ cum laude poſ-
 " ſunt; eorum omnium, quoad inter nos vixit, ſtudioſiſſimum uſq; et amantiſſi-
 " mum ſe præbuit. Verò, ipſius Divini Nominis cultu nihil prius, nihil antiqui-
 " us habuit, Scholaſticis autem ſtudiis, quæ ſolent juvenes ad præclara quæſi-
 " tendentes diligentia, invigilavit. Quò ipſo id conſecutus eſt etiam, ut Ana-
 " lyticæ et Dialecticæ doctrinæ, nec non Græcæ et Latinæ Lingvæ ac Poëſe-
 " non contemnendam ſibi notitiam comparavit. Inprimis autem Divæ elo-
 " quentiæ ſtudiis totum ſe tradidit, in quibus B. C. D. ſic profecit, ut aliquot
 " publicis in ſtatibus orationes, et ultimo quidem loco, cum abiturum pararet,
 " progymnaſticam de Philoſophiæ laudibus, Theſin, concinnè elaboratâ
 " auſcultantibus et conatus ejus ac ingenii dona laudantibus, Ampliſſ. Dom:
 " Hoſpitibus, recitavit. Non audemus autem, quæ ſunt in hoc juvene
 " laudanda, omnia nobis vendicare. Magnam eorum partem Clariffimo
 " quondam PÆKERO, viri in Xhois cujus inſtitutione in Scholâ Inter-
 " burgenſi aliquandiu uſus, ad nos venit, acceptam referre pietas nos verig-
 " ſtudium jubet. Inprimis verò de domeſtica ejus inſtitutione illud Poëta
 " uſurpare liceat:

Dimidium facti, qui bene coegit, habet.
 Ut eſt enim ex inſigni pietatis et literarum famâ notiſſimus Plurimum
 Reverendus ejus Dominus Parens ſic ad præclara quæſi- fortiffimus
 etiam filio monito extitit, illud ipſi Horatii affidè inculcans.

— — — Nunc adhibe puro
 Pectore verba pueræ, nunc te melioribus offer.
 Sit ille ſemper ſubole hæc ſua et aliâ pro merito felix et fortunatus. Quod omnes
 et ſperamus, et piè precamur, ut ſuum vult eſſe Filium, ita ſit: Deo accepto, Pa-
 tris utilis, Parentibus dicto audiens et apprime carus! A Vobis, MAGNÆ ET
 CÆ et EXCELLENTISSIMÆ almæ REGIAMONTANÆ, PATRES, Acadē-
 micâ jam Civitate donari cupit. Nolite, obſecro, eâ indignum habere eum,
 quem, ſiquid veri ominamur, in civium veſtrorum numerum receſſiſſe, nun-
 quam VOS poenitebit. Sautum de cætero vel propterea optimo huic
 aſoleſcenti velim, ut et mei teſtimoniū fides claricat, et qui modo à
 nobis abiit, limatiore propediem probitatis ac eruditionis ſpecimen
 edat.

Dabam è Muſeo J. L. S. A. E.

A. MDCXCV

Priv. Calend. Maji

Heinricus Tileſius
 Schol. Prov. h. t. Rectoris

(L.S.)

3 pav. Tilžės provincijos mokyklos rektoriaus Heinricho Tilesijaus rekomendacija Jonui Šulcui (1695); GStA PK: I. HA GR, Rep. 7 Preußen, Nr. 191 (1685–1703), l. 51v

Sėkmingai baigęs mokslus Tilžės provincijos mokykloje, 1695 m. gegužės 9 d., kaip jau minėta, Jonas Šulcas buvo imatrikuluotas į Karaliaučiaus universitetą (dėl imatrikuliacijos datos žr. aukščiau). Čia jis atsidėjo teologijos studijoms⁶⁸.

Archyviniai šaltiniai neleidžia abejoti, kad Karaliaučiaus universitete Jonas Šulcas klausė dviejų garsių teologijos profesorių – Friedricho Deutscho ir Bernhardo von Sandeno jaunesniojo (1666–1721) – skaitytų kursų. 1700 m. rugpjūčio 30 d. atsiliepime Sandenas teigė, kad Šulcas stropiai studijuojąs teologiją, uoliai lankąs ne tik jo, bet ir kitų teologijos profesorių viešai ir privačiai skaitomas paskaitas, be to, dalyvavęs paties Sandeno vadovaujamame dispute ir kaip tik rengiąsis kitam:

Da Vorzeiger dieses H. Iohann Schult3 von Kattenau aus || Preußen mich umb ein *Testimonium*, daß er unter meiner || Anleitung feine *Studia Theologica* mit allem Fleiß ge=||trieben habe, alß welches zu Erhaltung eines gewissen || *Stipendii* erfordert würde, erfuchet; kan ich Ihm folches nicht || verfagen, fondern muß von Ihm mit Grund der Wahr=||heit einzeugen, daß Er mit allem Ernst und Eÿffer dem || *Studio Theologico*, deme Er sich gewidmet obgelegen, die || *Lectiones publicas et privatas* fowoll der andern H. *Profef*=||*forum* alß auch infonderheit meine, fleißig abgewartet, || auch schon einige *Specimina* feiner *Profectuum* in einer || *publicâ oppositione* der letzteren von mir gehaltenen || *Disputation* gezeigt habe, auch jetzo darauff bedacht ift, || wie er selbft dergleichen *Specimen* in einer *publicâ* || *Disputatione* ablege. Daß also gemeldter *Studiofus* fo=||woll wegen feines Fleißes alß auch wegen feines gutten || Lebens und Wandels, woll werth ift daß mann Ihm unter || die Arme greiffe und feine *Studia* weiter fördere. Es || werden auch feine *Patroni* finden zu feiner Zeit, daß Sie die || Wollthat erwiefen, an folch einem der Ihnen danckbahr || und der Kirchen Chriffti nützbahr, wo er anders in feinem || bisherigen Wandel fortfähret, feÿn wird. Gott feegne || weiter fein Vornehmen und erfülle an Ihm reichlich die || gutte Hoffnung die ich von Ihm habe zu Gottes Ehren || und feiner eigenen Seeligkeit. Königsberg d[en] 30 *Auguft*: || A. C. 1700. || *Bernhard von Sanden jun*: || *D. et Prof: ordinari[us] in Theolo=||giâ* || L. S.⁶⁹

⁶⁸ Apie Jono Šulco akademinę aplinką žr. Liucija Citavičiūtė, *op. cit.*, p. 137–141.

⁶⁹ Bernhard von Sanden (der Jüngere), Atsiliepimas apie Karaliaučiaus universiteto studentą Joną Šulcą, Karaliaučius, 1700-08-30 (nuorašas, priedas prie: Michael Schultz, *op. cit.*); GStA PK: I. HA GR, Rep. 7 Preußen, Nr. 191 (1685–1703), l. 53r.

Šulcą kaip stropų studentą apibūdino ir Deutschas vos dieną vėliau – 1700 m. rugpjūčio 31 d. – rašytame atsiliepime:

Da Vorzeiger dieses H. *Johannes* Schultz von Kattenau aus Preußen || bürtig, von mir ein Zeugniß seines Fleißes und der jetzt ge=||führten *Studien* begehret, habe ihm hiemit *attestiren* wollen, || daß Er unter den *Auditoribus* des *Collegii privati Lectorio*-||*Disputatorii*, welches ich itz und halte, befindlich, auch dieselbigen *Lecti*-||*ones* fleißig befuht, und *disputandô* sich einmahl hören lassen, so daß || verhoffe, wann Er hienechft im angefangenen und bißher || bezeigten Fleiß fortfahren folte, Er mit Nutz der Gemeine || Gottes werde dienen können. Falß ihm zu dem Ende eini=||ge Hülffe aus einem *Stipendio*, wozu er einen Anspruch zu=||haben vermeinet, gefchehen könnte von E. Edlen Rath dieser || Stadt Löbnicht, vermthe ich daß folche Ihm bewiefene Woll=||that zu fernerm Fleiß Auffmunterung geben, und vor=||befagten Zweck soviel beqvemer zuerreichen würde || dienlich feyn können. Königsberg Anno 1700 d[en] 31 Aug: || Friedrich Deutch. S. *Theol. D.* || *et Prof: ordinar: Sec: Eccl: Löbn:* || *Paftor et Samb: Confiftorii* || *Affeffor* || L. S.⁷⁰

Tiek Sandeno, tiek Deutscho atsiliepimai rašyti Šulcui siekiant gauti minėtą Horno stipendiją (žr. aukščiau). Abu profesoriai neabejojo, kad jų auklėtinis vertas prašomos stipendijos, kuri, anot jų, ne tik dar labiau jį motyvuotų, bet ir padėtų siekti tikslo.

PAMOKSLININKO PRAKTIKA PRŪSIJOS LIETUVOJE

Archyviniai dokumentai byloja, kad dar studijų Karaliaučiaus universitete metu pamokslininkui reikalingos patirties Jonas Šulcas sėmėsi tenykštėje lietuvių Šv. Elžbietos bažnyčioje Sakaimyje (vok. *Sackheim*), taip pat praktinių įgūdžių įgijo lankydamasis, veikiausiai per atostogas, pas Prūsijos Lietuvos kunigus, gerus lietuvių kalbos mokovus. Mūsų dienas pasiekė išrašai iš kelių lietuvių kunigų laiškų, liudijančių, kaip Jonui Šulcui sekėsi pas juos atlikti

⁷⁰ Friedrich Deutsch, Atsiliepimas apie Karaliaučiaus universiteto studentą Joną Šulcą, Karaliaučius, 1700-08-31 (nuorašas, priedas prie: Michael Schultz, *op. cit.*); GStA PK: I. HA GR, Rep. 7 Preußen, Nr. 191 (1685–1703), l. 53v.

pamokslininko praktiką. Antai Stalupėnų kunigas Johannes Wolfgangas Musculus (1648–1725) 1696 m. kovo 3 d. laiške teigė, kad Mykolo Šulco sūnus savo sakytu vokišku ir lietuvišku pamokslu sužavėjo ne tik jį, bet ir visą tikinčiųjų bendruomenę. Linkėdamas Dievo malonės ir pagalbos Musculus išreiškė viltį bei įsitikinimą, kad Jonas Šulcas iš tiesų sugebės sėkmingai tarnauti toje parapijoje, į kurią atėjus laikui jis bus paskirtas:

Auff deßen geehrtes belangende die Deutſche und Littaufche Pre=||digt, welche fein H. Sohn die *Viridium* allhier gehalten, gebe zur frl: Ant=||wort, daß Er mich und die gantzẽ Gemeine fonderlich *contentiret* hatt || fowoll in Deutſcher alß auch Littaufcher Sprache, welches Ihm zum Ruhm || nachfagen muß, und glaube ich ficherlich, daß Er dermahleins einer Ge=||meine, wohin Ihn Gott der Herr beruffen wird, mit fonderlichem || Nutzen wird vorftehen können, wozu Ihm Gottes Gnade || und Beÿftand von Hertzen wüñſche [etc.].⁷¹

Tuo nė kiek neabejojo Gumbinės kunigas Mykolas Merlinas, būsimas jau minėtos filologinės polemikos iniciatorius, 1697 m. sausio 28 d. laiške:

MH Gevater begehret zuwißen, wie fein H. Sohn fich allhie gehalten || habe? Sehr woll! *Felicem te prædico, qvi gnatum habes tantis || Dei donis præditum!* Gott verſpahre das was Er angefang[en] || hatt, und laße Ihn zurechter Zeit in feinen Weinberg kom[m]en, || und viel Nutzen ſchaffen! [etc. etc.].⁷²

Šis atsiliepimas, be kita ko, atskleidžia, kad su Merlinu Šulcas susipažino dar XVII a. pabaigoje, t. y. prieš prasidedant polemikai. Be to, lotyniška frazė liudija, kad jau tuomet Merlinas pastebėjo ir įvertino teologijos studento Šulco gabumus. Dera priminti, kad 1706 m. pasirodžiusių *Ezopo pasakėčių* pratarėje Šulcas pasakojo, jog iš pradžių ketinęs dirbti vokiškoje parapijoje, nes ta lietuvių kalba, kurią pažinojo iš bažnytinių raštų, jam buvusi nepriimtina. Vis

⁷¹ Johann Wolfgang Musculus, Laiškas Mykolui Šulcui apie jo sūnaus Jono Šulco pamokslininko praktiką, Stalupėnai (?), 1696-03-03 (išrašas, priedas prie: Michael Schultz, *op. cit.*); GStA PK: I. HA GR, Rep. 7 Preußen, Nr. 191 (1685–1703), l. 52r.

⁷² Michael Mörlin, Laiškas Mykolui Šulcui apie jo sūnaus Jono Šulco pamokslininko praktiką, Gumbinė (?), 1697-01-28 (išrašas, priedas prie: Michael Schultz, *op. cit.*); GStA PK: I. HA GR, Rep. 7 Preußen, Nr. 191 (1685–1703), l. 52r.

dėlto jį perkalbėjo Merlinas: jis sugėbėjo įtikinti Šulcą ne tik rinktis tarnystę Prūsijos Lietuvoje, bet ir imtis lietuvių tautosakos rinkimo bei rašto darbų⁷³.

Palankus Jonui Šulcui buvo ir Karaliaučiaus lietuvių Šv. Elžbietos bažnyčios kunigo Bernharo Wegnerio (1652–1709) 1700 m. rugpjūčio 29 d. atsiliepiamas, iš kurio matyti, kad šioje parapijoje jam ne kartą teko sakyti vokiškus ir lietuviškus pamokslus:

Demnach H. *Iohann* Schult3 S. S. *Theol: Studiofus*, mich Endes benandte[n], || bittlich erfuchet, Ihm ein Gezeugniß zuertheilen, wegen || feines bishero geführten Lebens und wegen feiner Fertig=||keit im Predigen, alß habe ich folches Ihm nicht *denegiren* könne[n], || bezeuge demnach laut meinem Gewißen, daß obengedach=||ter H. *Iohannes* Schult3, als lange ich denselben gekandt, sich jeder=||zeit from[m], fleißig und Gottsfürchtig erwiesen, sich mit je=||dermann friedlich begangen und ftets auff dem Wege || des Friedens gewandelt, daneben sich zum offtern in hiefi=||ger Littaufchen Kirche auff Churfürftl: Freyheit Sackheim || mit predigen hören laßen und in beyden Sprachen Deutfeh || und Littaufch, mich und das gantz *Auditorium* vergnüglicht || *contentiret*, und dannenhero woll werth, daß der gnädige || Gott denselben mit eheftem zu feinem Dienft befordern || möge, wozu ich Ihm dann Gottes Gnade und des Hei=||ligen Geiftes reichen Beyftand von Hertzen wünche. || Gegeben in der Churfürftl. Litt. Widdem zu Königsberg || auff dem Sackheim Anno 1700 d[en] 29 *Auguft*: || *Bernhard Wegner* || Litt: Pfarrer dafelbft || L. S.⁷⁴

Šie lietuvių kunigų atsiliepimai atskleidžia, kad Jonas Šulcas stropiai ir atsakingai rengėsi pamokslininko tarnystei.

DVASININKO TARNYSTĖ PRŪSIJOS LIETUVOJE IR MIRTIES DATA BEI VIETA

Ligi šiolei manyta, kad baigęs studijas Karaliaučiaus universitete Jonas Šulcas tarnavo trijose parapijose: kunigo adjunktų Nybudžiuose ir kunigų Lazdy-

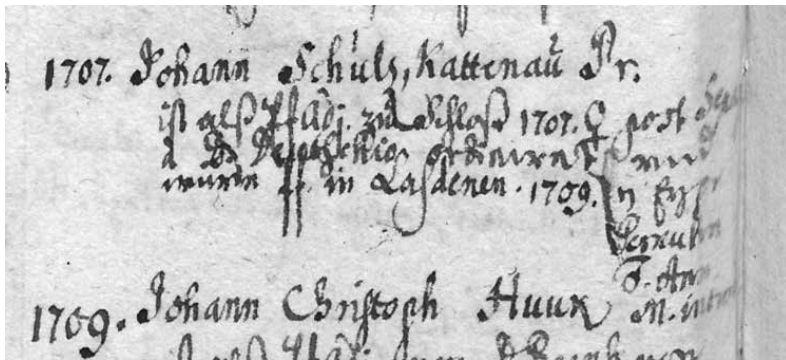
⁷³ Liucija Citavičiūtė (par.), *op. cit.*, p. 20–21, 61–65.

⁷⁴ Bernhard Wegner, Atsiliepimas apie Jono Šulco pamokslininko praktiką, Karaliaučius, 1700-08-29 (nuorašas, priedas prie: Michael Schultz, *op. cit.*); GStA PK: I. HA GR, Rep. 7 Preußen, Nr. 191 (1685–1703), l. 52v.

nuose bei Tilžėje⁷⁵. Vis dėlto neseniai rasti pirminiai šaltiniai leidžia teigti, kad Tilžėje šis Jonas Šulcas nekunigavo. Lietuvių tyrėjus veikiausiai klaidino, kaip minėta, tai, kad pavardė dažna, o Karaliaučiaus universitete studijavo ir Prūsijos Lietuvoje tarnavo ne vienas asmuo šiuo vardu bei pavarde. Kvanto presbiterologijos rankraštyje pateikti duomenys leidžia tvirtinti, kad XVIII a. pirmuoju dešimtmečiu tuo pačiu metu Prūsijos Lietuvoje kunigavo trys Jonai Šulcai: vienas – Širvintoje (vok. *Schirwindt*), antras – Nybudžiuose ir Lazdynuose, trečias – Tilžėje⁷⁶.

Ezopo pasakėčių vertėjas Jonas Šulcas buvo ordinuotas 1707 m. pradžioje, „penktadienį po antrojo sekmadienio prieš Pelenų trečiadienį“⁷⁷, Karaliaučiaus Pilies bažnyčioje vyriausiojo rūmų pamokslininko Friedricho Deutscho. Pirmoji dvasinės tarnystės vieta – Nybudžiai. Kvantas savo presbiterologijoje apie Nybudžiuose tarnavusį Šulcą rašė:

1707. Iohann Schulz, Kattenau Pr. || ift alß Pf[arrer] Adj. zu Schloß 1707. [Freytag] post Sexag. || à Dr. Deutchio ordiniret v[on] Er3pr. || Perkuhn || F. Ann. || M. introd.⁷⁸ vnd || wurde Pf. in Lafdenen. 1709.⁷⁹ (žr. 4 pav.)

4 pav. Jono Jokūbo Kvanto presbiterologijos fragmentas apie Nybudžių kunigą Joną Šulcą; GStA PK: XX. HA Hist. StA Königsberg, Hs, Nr. 2, t. 4, l. 29v

⁷⁵ Vaclovas Biržiška, *op. cit.*, p. 37 ir kt.

⁷⁶ [Johann Jacob Quandt], *op. cit.*, l. 29v, 62v, 83v–84r, 87v; taip pat žr. Birutė Triškaitė, *op. cit.*, p. 151.

⁷⁷ [Johann Jacob Quandt], *op. cit.*, l. 29v; [Daniel Heinrich Arnoldt], *D. Daniel Heinrich Arnoldts, Königlichen Preußischen Oberhofpredigers und Confistorialraths, kurzgefaßte Nachrichten [...]*, p. 103.

⁷⁸ Įrašyta vėliau parašėje.

⁷⁹ [Johann Jacob Quandt], *op. cit.*, l. 29v.

Pasak Kvanto, į šią parapiją netrukus po ordinavimo Šulcą introdukavo Įsruties bažnytinės apskrities vyskupas Jokūbas Perkūnas⁸⁰. Kaip minėta, jis buvo aktyvus šimtmečio pradžios filologinės diskusijos dalyvis, oponavęs Merlinui ir savo traktate kritikavęs Šulco išleistas *Ezopo pasakėčias*. Nybudžiuose maždaug pusantrų metų Šulcas ėjo dvasine liga susirgusio tenykščio kunigo Ernsto Mühlpfordto adjunkto pareigas.

1709 m. Jonas Šulcas paskirtas kunigu į kitą lietuvišką parapiją – Lazdynus. Kvanto presbiterologijoje įrašyta, kad į šią parapiją „šeštąjį sekmadienį po Švč. Trejybės“⁸¹, t. y. liepos 7 d., Šulcą introdukavo Ragainės (vok. *Ragnit*) bažnytinės apskrities vyskupas Georgas Bodendorfas (1657–1713) (citatą žr. toliau). Lazdynuose Šulcui buvo lemta tarnauti vos pusmetį.

Veikiausiai remiantis Vaclovu Biržiška lietuvių raštijos istoriografijoje gyvavo nuomonė, kad Ezopo pasakėčių vertėjas Jonas Šulcas iš Lazdynų buvo perkeltas į Tilžę, kur 1710 m. ir miręs. Vis dėlto archyviniai šaltiniai byloja, kad šis Jonas Šulcas mirė Lazdynuose nuo Prūsijos Lietuvoje tuomet negailastingai siautusios maro epidemijos. Šis faktas pranešamas 1710 m. sausio 17 d. Vyriausiosios tarybos Karaliaučiuje rašte Prūsijos karaliui Frydrichui I (Friedrich I., 1657–1713) dėl atsilaisvinusios Lazdynų kunigo vietos: „Es ift der **Pfarrer zu Laßdehnen** im Ambte Ragnitt || Nahmens **Iohann Schultze** [...] neulich || **an der Contagion verftorb[en]**.“⁸²

Ne tik Jono Šulco mirties vietą bei priežastį, bet ir tikslią datą atskleidžia Kvanto presbiterologija. Lazdynų kunigui Šulcui skirtoje pastraipoje greta svarbiausių su paskyrimu į šią parapiją susijusių faktų Kvantas įrašė, kad šis miręs maru 1709 m. gruodžio 30 d.:

⁸⁰ *Ibid.*, l. 29v. Pastenaci'is ir Arnoldtas nurodo, kad Šulcas įvesdintas vasario 6 d. („6. Febr.“) (Friedrich Pastenaci, *op. cit.*, p. 93; [Daniel Heinrich Arnoldt], *op. cit.*, p. 103), vis dėlto atrodo, kad šiuo atveju suklysta, mat Arnoldto ir Kvanto minimas „penktadienis po antrojo sekmadienio prieš Pelenų trečiadienį“, kai Šulcas buvo ordinuotas ([Johann Jacob Quandt], *op. cit.*, l. 29v; [Daniel Heinrich Arnoldt], *op. cit.*, p. 103), tais metais pasitaikė vėliau – kovo 4 d. Maža to, Kvanto rankraštyje įrašyta santrumpa „F. Ann. M.“, žymėjusi introdukcijos datą, veikiausiai orientuoja į kovo 25 d. švęstą Viešpaties apreiškimą Švč. Mergelei Marijai (lot. *Annuntiatio Beatae Mariae Virginis*, vok. *Verkündigung des Herrn*).

⁸¹ [Johann Jacob Quandt], *op. cit.*, l. 83v.

⁸² Vyriausiosios tarybos Karaliaučiuje pranešimas karaliui Frydrichui I dėl laisvos Lazdynų kunigo vietos nuo maro mirus Jonui Šulcui, Karaliaučius, 1710-01-17; GStA PK: XX. HA Hist. StA Königsberg, EM 118 d, Nr. 230, l. 1r.

1709. *Iohannes Schulz, Kattenau-[Pruss.]* || Er war dem damahlig[en] im Haupt v[e]r[irrt]en || Pf. Mühlport in *Nibbudzen adjung[iret]* || v. vom Er3pr. *Bodendorf D[omi]n[i]cā 6. p. [Trinit.]* || *introducir[e]t*. War aber nur ½ Iah[r hier] || v[nd] † **1709. an der Pest. 30. [Decem]br.**⁸³ (žr. 5 pav.)

Be to, Kvantas pridūrē, kad Šulcas buvęs palaidotas Lazdynų bažnyčios šventoriuje, ir pacitavo jam skirtą epitafiją, kurioje taip pat minima mirties data:

Seine BegräbnißStäte ift **auf dem Kirch-**

hof, wobey folgendes *epitaphiu[m]*:

Rühmliches EhrenGedächtniß, dem WollEh[rwür]dig[en] vnd

Wollgelarten H[er]rn *Iohann Schulz*, treugewefe[nen]

Pfarrer der *Lasdehnischen* Gemeine, welcher

d[en] 30 [Decem]br. 1709 in der besten Blüthe verblühete,

gestiftet von einem Armen Sünder.

×

Ein treuer Gärtner liegt in diefem Sand begrab[en],

Der nicht lang, aber doch fruchtbarlich hat bewahrt

Den Weinberg diefes Orts, weil er die edle Gabe[n,]

So⁸⁴ Gott ^rv[or] and[eren]⁷⁸⁵ ihm gegeben⁸⁶, nicht gespart.

Die wilde Rancken pflegt er fleißig zu befchneid[en,]

Die guten labte er ftets mit des Troftes Safft;

Drumb wolt d[er] große Gott auch deß[en] Seele weid[en]

im Paradies, da er erhielt die befte Krafft.

Sein Leichnam muß zwar izt verdorre[n] in d[er] Erde[n],

Doch blüht fein Nahmens Ruhm vnzehlich *Nestors* Zeit,

Die weil die Todes Grufft ftets wird beftreuet werden

Mit grünem *Amaranth* der Vnvergeßlichkeit.

Du aber, Lefer, forg, daß du die Iahres Blüthe

In wahrer Fröm[m]igkeit, gleich diefem, bringeft zu;

Du fiehft ja, wie d[er] Tod jezt ohn erbarme[n] wuthe,

Vielleicht bringt man dich auch noch heut zu folcher Ruh!⁸⁷ (žr. 6 pav.)

⁸³ [Johann Jacob Quandt], *op. cit.*, l. 83v.

⁸⁴ Taisyta iš *Die*.

⁸⁵ Įrašyta virš eilutės.

⁸⁶ Taisyta iš *hat geg[a...]*.

⁸⁷ [Johann Jacob Quandt], *op. cit.*, l. 84r.

(Jis palaidotas bažnyčios šventoriuje,
tenai ši epitafija:

Šlovingam atminimui garbingojo ir
mokytojo pono Jono Šulco, ištikimo
Lazdynų parapijos kunigo, kuris
1709 m. gruodžio 30 d. pačiame jėgų žydėjime užgeso,
nuo vieno vargšo nusidėjėlio.

×

Šiame smėlyje ilsisi ištikimas sodininkas,
Kuris neilgai, betgi vaisingai prižiūrėjo
Čionykštį vynuogyną, nes jis kilniųjų dovanų,
Kurių jam [dosniau] nei kitiems davė Dievas, netausojo.
Nepaklusnius ūglius jisai stropiai genėjo,
Geruosius nuolat gaivino paguodos syvais.
Dėl to didis Viešpats ir jo sielą ganyti panorėjo
Rojuje, tenai jis įgyja daugiausia stiprybės.
Nors kūnas jo dabar turi dūlėti žemėje,
Bet vardas šlovingai klestės begalę Nestoro amžių,
Kolei mirties kapas bus vis nuklojamas
Žaliu neužmarštis amarantu.
O tu, skaitytojau, rūpinkis, kad tavo metai skleistųsi
Nuoširdžiu pamaldumu kaip ir šis,
Juk matai, kad mirtis nūnai be gailesčio siaučia,
Galbūt ir tu jau šiandien būsi palydėtas į amžinybę!

Tiek paties Kvanto įrašas presbiterologijoje, tiek ir jo pacituota Šulcui skir-
ta epitafija nepalieka abejonių, kad Ezopo pasakėčių vertėjas į Tilžę niekada
nebuvo perkeltas, antroji ir paskutinė tik kelerius metus tetrukusios jo ga-
nytojiškos tarnystės vieta buvo Lazdynai. Šulcas mirė vos įžengęs į ketvirtąjį
gyvenimo dešimtmetį, nespėjęs atskleisti viso savo lituanistinio potencialo.

IŠVADOS

Prūsijos kultūros paveldo slaptajame valstybiniame archyve (vok. *Geheimes Staatsarchiv Preußischer Kulturbesitz*) Berlyne saugomi archyviniai dokumentai atskleidžia naujų biografinių duomenų apie XVIII a. pradžioje Prūsijos Lietuvoje kilusios filologinės polemikos dalyvį ir evangelikų liuteronų kunigą Joną Šulcą (Johann Schultz), išvertusį į lietuvių kalbą *Ezopo pasakėčias* (Karaliaučius, 1706). Neseniai rasti pirminiai šaltiniai leidžia koreguoti ir kai kuriuos ligšiolinėje lietuvių raštijos istoriografijoje nepagrįstai plitusių teiginių, susijusių su Jono Šulco biografija.

Remiantis archyviniais dokumentais ir Jono Šulco imatrikuliacijos įrašu Karaliaučiaus universiteto matrikuloze, liudijančiu, kad studijas jis pradėjo ne 1704 m. birželio 18 d., kaip iki šiol manyta, o gerokai anksčiau – 1695 m. gegužės 9 d. ir kad studomas davė akademinę priesaiką, tikėtina, jog gimęs buvo ne vėliau kaip 1678 m. (ne 1684 m., kaip ligi šiolei spėta).

Archyviniai dokumentai byloja, kad Jono Šulco tėvas – tuometis Katniavos kunigas Mykolas Šulcas (Michael Schultz, 1632–1710). Jis buvo kilęs iš Tilžės ir kelis dešimtmečius tarnavo Katniavoje: iš pradžių dirbo precentoriumi, o paskui, mirus Teofilio Šulco tarnybos įpėdiniui bei žentui Pilypui Ruigiui vyresniajam (Philipp Ruhig [der Ältere], ?–1674/1675), ėjo kunigo pareigas. Manytina, kad Jono Šulco motina buvo Dorothea Cellin (1647–?), Lyvenikėje gyvenusio Barthelio Horno, spėjamo Horno stipendijos (lot. *Stipendium Hornianum*) steigėjo, vaikaitė ir Catharinos Horn bei Hanso Cellino duktė.

Prieš įstudamas į Karaliaučiaus universitetą Jonas Šulcas mokėsi ir baigė Tilžės provincijos mokyklą – tai atskleidžia tuomečio šios mokyklos rektoriaus magistro Heinricho Tilesijaus (1666–1732) rekomendacija.

Archyviniai šaltiniai neleidžia abejoti, kad studijuodamas Karaliaučiaus universitete Jonas Šulcas buvo dviejų garsių teologijos profesorių – Friedricho Deutscho (1657–1709) ir Bernhardo von Sandeno jaunesniojo (1666–1721) – auklėtinis. Dar tebebūdamas studentas, jau nuo 1696 m., Jonas Šulcas atlikdavo pamokslininko praktiką pas Prūsijos lietuvių kunigus, kurių atsiliepimai išliko iki mūsų dienų. Vienas jų – Gumbinės kunigas Mykolas Merlinas (Michael Mörlin, 1641–1708), XVIII a. pradžios filologinės polemikos iniciatorius, kurio keltas kalbines idėjas Šulcas vėliau ne tik palaikė, bet ir stengėsi

realizuoti versdamas Ezopo pasakėčias. Taigi jūdvių pažintis užsimezgė dar prieš prasidedant polemikai.

Neseniai rasti pirminiai šaltiniai verčia koreguoti ligšiolinėje lietuvių raštijos istoriografijoje vis kartotą teiginį dėl Jono Šulco mirties datos ir vietos: esą jis kunigavęs Tilžėje, kur ir miręs 1710 m. Rankraštinė Jono Jokūbo Kvanto (Johann Jacob Quandt, 1686–1772) presbiterologija ir kiti archyviniai dokumentai nepalieka jokių abejonių: Ezopo pasakėčių vertėjas mirė 1709 m. gruodžio 30 d. Lazdynuose, o ne 1710 m. Tilžėje, kaip manyta iki šiolei. Tilžėje tuomet vos kelias savaites kunigavo jo bendrapavardis ir bendravardis. Jonas Šulcas, kaip ir jo tėvas Mykolas, buvo vienas iš daugybės Prūsijos Lietuvos kunigų, kurių gyvybes pasiglemžė Didysis maras. Pasak Kvanto, amžino poilsio Šulcas atgulė Lazdynų bažnyčios šventoriuje.

ŠALTINIAI IR LITERATŪRA

Aleknavičienė Ona, Schiller Christiane, „Jacobas Perkuhnas prieš Michaelį Mörliną, Johanną Schultzą ir Philippą Ruhigą traktate *Wohlgegründetes Bedencken Uber die Ins Litthausche Uberfetzte zehen Fabeln Aesopi, Und derselben pasfionirte Zuschrift* (1706)“, in: *Archivum Lithuanicum*, 2003, t. 5, p. 15–50.

Aleknavičienė Ona, Schiller Christiane, „Jokūbo Perkūno traktatas ir filologinė XVIII amžiaus pradžios polemika“, in: Ona Aleknavičienė, Christiane Schiller (par.), *Jokūbo Perkūno traktatas Wohlgegründetes Bedenken über die ins Litauische übersetzten zehn Fabeln Aesopi und derselben passionierte Zuschrift: Kritinis komentuotas leidimas ir studija*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2008, p. 97–171.

Aleknavičienė Ona, Schiller Christiane (par.), *Jokūbo Perkūno traktatas Wohlgegründetes Bedenken über die ins Litauische übersetzten zehn Fabeln Aesopi und derselben passionierte Zuschrift: Kritinis komentuotas leidimas ir studija*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2008.

[Arnoldt Daniel Heinrich], *D. Daniel Heinrich Arnoldts ausführliche, und mit Urkunden verfehene Historie der Königsbergischen Universität. Zweyter Theil, welchem eine Nachricht von dem Leben, und den Schriften hundert Preußischer Gelehrten angehängt ist*, Königsberg in Preußen: verlegt und druckt Iohann Heinrich Hartung, 1746.

[Arnoldt Daniel Heinrich], *D. Daniel Heinrich Arnoldts, Königlich Preußischen Oberhofpredigers und Confistorialraths, kurzgefaßte Nachrichten von allen seit der Reformation an den Lutherischen Kirchen in Ostpreußen gestandenen Predigern. Herausgegeben von Friedrich Wilhelm Benefeldt, Pfarrer in Arnau, Königsberg: bey Gottlieb Lebrecht Hartung, 1777.*

Biržiška Vaclovas, *Aleksandrynas. Senųjų lietuvių rašytojų, rašiusių prieš 1865 m., biografijos, bibliografijos ir biobibliografijos*, t. 2: XVIII–XIX amžiai, Čikaga: JAV LB Kultūros Fondas, 1960; Vilnius: Sietynas, 1990.

- Blažienė Grāsilda: „Įmintos ir neįmenamos Povilo Frydricho Ruigio gyvenimo ir kūrybos mįslės“, in: Ona Aleknavičienė, Grāsilda Blažienė, *Povilas Frydrichas Ruigys*, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2020, p. 17–121.
- Citavičiūtė Liucija, „Pirmoji lietuviška grožinė knyga (1706)“, in: Liucija Citavičiūtė (par.), *Jono Šulco Ezopo pasakėčios: Dokumentinis leidimas ir straipsniai*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2008, p. 135–165.
- Citavičiūtė Liucija (par.), *Jono Šulco Ezopo pasakėčios: Dokumentinis leidimas ir straipsniai*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2008.
- Das „Zwischenmanuskript“ zum *Altpreußischen evangelischen Pfarrerbuch*, t. 6: *Saalfeld bis Szypulowski*, auf der Grundlage der Sammlungen von Friedwald Moeller bearbeitet von Walther Müller-Dultz, Reinhold Heling und Wilhelm Kranz, Hamburg: Selbstverlag des Vereins [für Familienforschung in Ost- und Westpreußen e. V.], 2014.
- Deutsch Friedrich, Atsiliepinimas apie Karaliaučiaus universiteto studentą Joną Šulcą, Karaliaučius, 1700-08-31 (nuorašas, priedas prie: Michael Schultz, Pakartotinis prašymas [...], Katniava, iki 1701-04-27); GStA PK: I. HA GR, Rep. 7 Preußen, Nr. 191 (1685-1703), l. 53v.
- Dilytė Dalia, „Jono Šulco Ezopo pasakėčių vertimo klausimai“, in: Liucija Citavičiūtė (par.), *Jono Šulco Ezopo pasakėčios: Dokumentinis leidimas ir straipsniai*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2008, p. 167–189.
- Drotvinas Vincentas, „Keletas duomenų Michaelio Mörlino biografijai“, in: *Archivum Lithuanicum*, 2002, t. 4, p. 99–116.
- Drotvinas Vincentas, „Michaelis Mörlinas ir jo traktatas *Principium primum in lingua Lithvanica*“, in: Vincentas Drotvinas (par.), *Michaelio Mörlino traktatas Principium primum in lingua Lithvanica: Dokumentinis leidimas ir studija*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2008, p. 127–156.
- Drotvinas Vincentas (par.), *Michaelio Mörlino traktatas Principium primum in lingua Lithvanica: Dokumentinis leidimas ir studija*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2008.
- Erler Georg, *Die Matrikel der Albertus-Universität zu Königsberg i. Pr.*, t. 1: *Die Immatrikulationen von 1544-1656*, Leipzig: Verlag von Duncker & Humblot, 1910.
- Erler Georg, *Die Matrikel der Albertus-Universität zu Königsberg i. Pr.*, t. 2: *Die Immatrikulationen von 1657-1829*, Leipzig: Verlag von Duncker & Humblot, 1911–1912.
- Falkenhahn Viktor, *Der Übersetzer der litauischen Bibel Johannes Bretke und seine Helfer. Beiträge zur Kultur- und Kirchengeschichte Altpreußens*, Königsberg (Pr) und Berlin: Ost-Europa-Verlag, 1941.
- Gütther Matthaeus, Duomenys iš Lyvenikės bažnyčios santuokos metrikų knygos apie Hanso Sallnicko ir Catharinos Horn santuoką, Karaliaučius, 1699-03-26 (išrašas, priedas prie: Michael Schultz, Pakartotinis prašymas [...], Katniava, iki 1701-04-27); GStA PK: I. HA GR, Rep. 7 Preußen, Nr. 191 (1685-1703), l. 54r.
- Jonikas P[etras], „Maž. Lietuvos bažnytinės kalbos reformos projektas 18 a. pradžioje“, in: *Archivum Philologicum*, 1937, t. 6, p. 74–83.

- Karaliaučiaus universiteto matrikulų fragmentas apie Jono Šulco imatrikuliaciją, be vietos ir datos (išrašas, priedas prie: Michael Schultz, Pakartotinis prašymas [...], Katniava, iki 1701-04-27); GStA PK: I. HA GR, Rep. 7 Preußen, Nr. 191 (1685-1703), l. 52r.
- Katniavos parapijiečių pranešimas Vyriausiajai tarybai Karaliaučiuje apie Teofilio Šulco mirtį, Katniava, 1673-12-18; GStA PK: XX. HA Hist. StA Königsberg, EM 55 d, Nr. 433, l. 17r-18v.
- Katniavos parapijiečių prašymas skirti naują kunigą, be adresato, Katniava, po 1673-12-18; GStA PK: XX. HA Hist. StA Königsberg, EM 55 d, Nr. 433, l. 24r-26v.
- Kroiß Daniel, „Schultz“, in: *Digitales Familiennamenwörterbuch Deutschlands*; URL: <<http://www.namenforschung.net/id/name/179/1>>.
- Kroiß Daniel, „Schulz“, in: *Digitales Familiennamenwörterbuch Deutschlands*; URL: <<http://www.namenforschung.net/id/name/9/1>>.
- Maciūnas V[incas], „J. Šulco Ezopas“, in: *Archivum Philologicum*, 1935, t. 5, p. 134-148.
- „Mariae Insula“, in: *Wortbedeutung.info*; URL: <https://www.wortbedeutung.info/Mariae_Insula/>.
- „Marienwerder/Kwidzyn“, in: *Online-Lexikon zur Kultur und Geschichte der Deutschen im östlichen Europa*; URL: <<https://ome-lexikon.uni-oldenburg.de/orte/marienwerder-kwidzyn>>.
- Moeller Friedwald, *Altpreußisches evangelisches Pfarrerbuch von der Reformation bis zur Vertreibung im Jahre 1945*, t. 1: *Die Kirchspiele und ihre Stellenbesetzungen*, Hamburg: Selbstverlag des Vereins für Familienforschung in Ost- und Westpreußen e. V., 1968.
- Mörlin Michael, Duomenys iš Gumbinės bažnyčios santuokos metrikų knygos apie Hanso Cellino ir Catharinos Horn santuoką, Gumbinė, 1699-04-21 (išrašas, priedas prie: Michael Schultz, Pakartotinis prašymas [...], Katniava, iki 1701-04-27); GStA PK: I. HA GR, Rep. 7 Preußen, Nr. 191 (1685-1703), l. 54r.
- Mörlin Michael, Duomenys iš Gumbinės bažnyčios krikšto metrikų knygos apie Dorotheos Cellin krikštą, Gumbinė, 1699-04-21 (išrašas, priedas prie: Michael Schultz, Pakartotinis prašymas [...], Katniava, iki 1701-04-27); GStA PK: I. HA GR, Rep. 7 Preußen, Nr. 191 (1685-1703), l. 54r.
- Mörlin Michael, Laiškas Mykolui Šulcui apie jo sūnaus Jono Šulco pamokslininko praktiką, Gumbinė (?), 1697-01-28 (išrašas, priedas prie: Michael Schultz, Pakartotinis prašymas [...], Katniava, iki 1701-04-27); GStA PK: I. HA GR, Rep. 7 Preußen, Nr. 191 (1685-1703), l. 52r.
- Musculus Johann Wolfgang, Laiškas Mykolui Šulcui apie jo sūnaus Jono Šulco pamokslininko praktiką, Stalupėnai (?), 1696-03-03 (išrašas, priedas prie: Michael Schultz, Pakartotinis prašymas [...], Katniava, iki 1701-04-27); GStA PK: I. HA GR, Rep. 7 Preußen, Nr. 191 (1685-1703), l. 52r.
- Pastenaci Friedrich, *Kurzgefaßte Historifche Nachrichten von allen im Königreiche Preußen befindlichen Kirchen und Predigern bei denselben, außerhalb Königsberg, von der Reformation Lutheri an biß auf unfere Zeiten. Herausgegeben von Friedrich Pastenaci, Hofpit. Pred. und Rect. zu Gumbinnen, auch Mitglied der Königl. Deutsch. Gefellfch. zu Königsb. in Preußen. Erstes Stück vom Insterburgfchen Erzpriefterthum, Königsberg: gedruckt bei I. F. Drieft, 1757.*

- [Quandt Johann Jacob, *Preußische Presbyterologie*, t. 1–5, Karaliaučius, iki 1772]; GStA PK: XX. HA Hist. StA Königsberg, Hs, Nr. 2, t. 1–5 (rankraštis, autografas).
- Ruhig (der Ältere) Philipp, Laiškas Vyriausiajai tarybai Karaliaučiuje dėl kunigo tarnybos, be vietos, iki 1672-10-04; GStA PK: XX. HA Hist. StA Königsberg, EM 55 d, Nr. 433, l. 20r-20v (publikuota: Grasilda Blažienė, „Įmintos ir neįmenamos Povilo Frydricho Ruigio gyvenimo ir kūrybos mįslės“, in: Ona Aleknavičienė, Grasilda Blažienė, *Povilas Frydrichas Ruigys*, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2020, p. 22–26).
- [Ruhig (der Jüngere) Philipp], „Vorrede des Autoris“, *Littauifch=Deutsches und Deutsch=Littauisches Lexicon, Worinnen ein hinlänglicher Vorrath an Wörtern und Redensarten, welche sowol in der H. Schrift, als in allerley Handlungen und Verkehr der menschlichen Gefellschaften vorkommen, befindlich ist: [...] von Philipp Ruhig, Pfarrern und Seniore zu Walterkehmen, Insterburgischen Hauptamtes, 1744-05-11, Königsberg: druckts und verlegts I. H. Hartung, 1747, l. [2r-4v].*
- Ruigys, Pilypas, *Lietuvių kalbos kilmės, būdo ir savybių tyrinėjimas*, parengė Vytautas Jurgutis ir Valerija Vilnonytė, vertė Vytautas Jurgutis ir Kazys Eigminas, Vilnius: Vaga, 1986.
- von Sanden (der Jüngere) Bernhard, Atsiliepimas apie Karaliaučiaus universiteto studentą Joną Šulcą, Karaliaučius, 1700-08-30 (nuorašas, priedas prie: Michael Schultz, Pakartotinis prašymas [...], Katniava, iki 1701-04-27); GStA PK: I. HA GR, Rep. 7 Preußen, Nr. 191 (1685-1703), l. 53r.
- Schultz Michael, Pakartotinis prašymas Stipendijų skyrimo komisijai skirti Horno stipendiją Karaliaučiaus universitete studijuojančiam sūnui Jonui Šulcui, Katniava, iki 1701-04-27 (su priedais); GStA PK: I. HA GR, Rep. 7 Preußen, Nr. 191 (1685-1703), l. 47r-50v, 51r-54v.
- Schultz Michael, Prašymas Vyriausiajai tarybai Karaliaučiuje skirti Horno stipendiją Karaliaučiaus universitete studijuojančiam sūnui Jonui Šulcui, Katniava, iki 1702-03-13; GStA PK: I. HA GR, Rep. 7 Preußen, Nr. 191 (1685-1703), l. 38r-[38a]v.
- Thiel E. C., *Statistifch-topographifche Beschreibung der Stadt Tilſe von E. C. Thiel, Juftiz=Actuarius, Königsberg: Gedruckt bei Heinrich Degen, 1804.*
- Tilesius Heinrich, Rekomendacija Tilžės provincijos mokyklos auklėtiniui Jonui Šulcui, Tilžė, 1695-05-?? (nuorašas, priedas prie: Michael Schultz, Pakartotinis prašymas [...], Katniava, iki 1701-04-27); GStA PK: I. HA GR, Rep. 7 Preußen, Nr. 191 (1685-1703), l. 51r-51v.
- Triškaitė Birutė, „Rankraštis Johanno Jacobo Quandto palikimas: Prūsijos presbiterologija (prieš 1772)“, in: *Archivum Lithuanicum*, 2018, t. 20, p. 125-176.
- Vyriausiosios tarybos Karaliaučiuje pranešimas karaliui Frydrichui I dėl laisvos Lazdynų kunigo vietos nuo maro mirus Jonui Šulcui, Karaliaučius, 1710-01-17; GStA PK: XX. HA Hist. StA Königsberg, EM 118 d, Nr. 230, l. 1r-1v.
- Wegner Bernhard, Atsiliepimas apie Jono Šulco pamokslininko praktiką, Karaliaučius, 1700-08-29 (nuorašas, priedas prie: Michael Schultz, Pakartotinis prašymas [...], Katniava, iki 1701-04-27); GStA PK: I. HA GR, Rep. 7 Preußen, Nr. 191 (1685-1703), l. 52v.

Johann Schultz, the Translator of Aesop's Fables: Traces of His Biography

Summary

The focus of this article is Johann Schultz (Lith. Jonas Šulcas, ~1678–1709), a participant in the philological dispute that arose in Prussian Lithuania at the beginning of the eighteenth century, who is best known in the history of Lithuanian literature for his translation of the first Lithuanian book of fiction, *Ezopo pasakėčios* (*Aesop's Fables*; Königsberg, 1706) and as a folklore collector. In contrast to the main opponents in this debate – the long-standing Prussian Lithuanian clergymen, the priest of Gumbinė (Ger. *Gumbinnen*) Michael Mörlin (Lith. Mykolas Merlinas, 1641–1708) and the then priest of Valtarkiemis (Ger. *Walterkehmen*) Jacob Perkuhn (Lith. Jokūbas Perkūnas, 1665–1711) – biographical information on Johann Schultz, who was perhaps the youngest participant in this linguistic dispute, has been scarce so far. Based on documents in the Secret State Archives Prussian Cultural Heritage Foundation (Ger. *Geheimes Staatsarchiv Preußischer Kulturbesitz*) in Berlin and Johann Jacob Quandt's (Lith. Jonas Jokūbas Kvantas, 1686–1772) manuscript *Preußische Presbyterologie* (5 vols, before 1772), the article reconstructs the hitherto unknown facts of Johann Schultz's biography and corrects the previously unsubstantiated claims in the historiography of Lithuanian literature. The study conducted leads to the following main conclusions:

1. According to Johann Schultz's matriculation record in the registers of the University of Königsberg, which shows that he did not start his studies on 18 June 1704 as hitherto believed, but much earlier, on 9 May 1695, and that he took the academic oath at the time of his enrolment, it is likely that Schultz was born in about 1678 (and not in 1684, as assumed so far).
2. Archival documents reveal that Johann Schultz's father was Michael Schultz (1632–1710), a priest of Katniava (Ger. *Kattenau*). He came from Tilžė (Ger. *Tilsit*) and served for several decades in Katniava, first as a precentor and from 1675 until his death as a priest. Johann Schultz's mother is believed to have been Dorothea Cellin (1647–?), the granddaughter of Barthel Horn, the presumed founder of the Horn scholarship (Lat. *Stipendium Hornianum*).
3. Before his studies at the University of Königsberg, Johann Schultz graduated successfully from the Tilžė provincial school (also known as the Tilžė Latin or particular school) as evidenced by the reference of Heinrich Tilesius (1666–1732), the then rector of the school.

4. Archival sources show that while studying at the University of Königsberg, Johann Schultz was a student of two famous theology professors, Friedrich Deutsch (1657–1709) and Bernhard von Sanden Jr (1666–1721). While still a student, at least from 1696 onwards, Johann Schultz had a preaching apprenticeship with Prussian Lithuanian priests. One of them was Michael Mörlin, the priest of Gumbinè, the initiator of the linguistic polemic of the early eighteenth century. Later Schultz not only supported Mörlin's linguistic ideas but also tried to realise them in his translation of Aesop's fables. They came to know each other even before the beginning of the dispute.

5. Recently found primary sources necessitate the correction of the claim about the date and place of Johann Schultz's death – that he was a priest in Tilžė where he died in 1710 – which has been repeated over and over again in the historiography of Lithuanian writing. Johann Jacob Quandt's manuscript presbyterology and other archival documents leave no doubt: the translator of Aesop's fables died on 30 December 1709 in Lazdynai (Ger. *Lasdehnen*) and not in 1710 in Tilžė as has been claimed until now. Like his father Michael, Johann Schultz was one of the many priests in Prussian Lithuania whose lives were claimed by the Great Plague. According to Quandt, Schultz was laid to rest in the churchyard of Lazdynai church.

KEYWORDS: eighteenth-century writing of Prussian Lithuania; translation of Aesop's fables into Lithuanian; Johann Schultz (Jonas Šulcas); Johann Jacob Quandt (Jonas Jokūbas Kvantas).

Gauta: 2022 01 27

Priimta: 2022 03 01